

ספר

פרי צדיק

שבת הגדול

[מאמר א']

מאת כבוד קדושת אדמו"ר הגאון הקדוש שר התורה
כחד מקמאי דמי לבר אלהין, עטרת תפארת ישראל
לו דומיא תהלה

רבינו **צדוק הכהן** זצוקללה"ה
מלובלין

זכות קדושת תורתו וצדקתו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

ונוסף לו 'מקורות וביאורים'
לבאר ולפענח דבריו

מהדורה נסיונית

אשדוד תשע"ה

רשימת המאמרים שיצאו לע"ע

שבת הגדול - א	ראש חודש שבט - א	פרשת שקלים - א
חנוכה - א	ט"ו בשבט - א	שושן פורים - א

ניסן תשעה

©

כל הזכויות שמורות

אין להעתיק כלל

מותר לצלם, או להעביר את הקובץ, למטרת לימוד (ובתנאי שיצרף את עמודי השער)
אין לצלם, או להעביר את הקובץ, למטרה מסחרית

להערות:

י.י. יאקאב

052-761-7625

yyyakob@gmail.com

בס"ד

שבת הגדול

מאמר א

שבת הגדול - למכה מצרים בבכוריהם

[א] התוס' (שנ"ט פז, ד"ה ואלו) הביא טעם שנקרא שבת זה 'שבת הגדול', לפי שנעשה בו נס גדול. כדאמרינן במדרש^א (תנחומא יטן דא יח; פסיקתא רבתי יז, ה; מדרש תהלים קל, ו) כשלקחו הפסחים באותו שבת שהיה עשור לחודש נתקבצו בכורות וכו', ועשו בכורות מלחמה, והרגו רבים מהם, הדא הוא דכתיב (תהלים קל, י) 'למכה מצרים בבכוריהם'. עד כאן.

מהו 'נס גדול', ומהו ענין לשבת

וצריך להבין למה נקרא זה 'נס גדול', הא כמה נסים גדולים מזה נעשה. ומה גם שזה היה על ידי הבכורות, ולא נעשה כלל בציווי ה' יתברך, ולא נחשב כלל בין המכות. גם מה תועלת היה מזה ליציאת מצרים.^ב ובעיקר הלשון 'נס גדול', קשה להבין, מה שייך אצל ה' יתברך 'נס גדול',

❁ ❁ ❁ מקורות וביאורים ❁ ❁ ❁

^א לשון הגמ' "ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים, בארבעה עשר שחטו פסחיהם, ובחמישה עשר יצאו, ... מבערב לקו בכורות, ואותו היום חמישי בשבת היה". ובתוס' "ואם כן ברביעי שחטו פסחיהם, ונמצא בשבת שעברה לקחו פסחיהם, שאז היה בעשור לחדש. ועל כן קורין אותו 'שבת הגדול', לפי שנעשה בו נס גדול, כדאמרינן במדרש שלקחו פסחיהם באותה שבת, נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל, ושאלום למה היו עושין כך, אמרו להן זבח פסח לה', שיהרגו בכורי מצרים, הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל, ולא רצו. ועשו בכורות מלחמה, והרגו מהן הרבה, וה' ד' 'למכה מצרים בבכוריהם'".

^ב לשון המדרש "ומת כל בכור" (שמות יא, ה). נתכנסו כל הבכורות אצל אבותיהן, אמרו להם כל מה שאמר משה הביא עלינו, אין אתם מבקשין שנחיה, אלא בואו ונוציא את העברים הללו מבינינו, ואם לאו הרי אנו מתים. השיבו אותם ואמרו להם, אפילו כל המצרים מתים אינן יוצאין מכאן. מה עשו נתכנסו כל הבכורות והלכו להם אצל פרעה, והיו מצווחין אל פרעה ואומרים לו, בבקשה ממך הוצא העם הזה, שבשבילם הרעה תבא עלינו ועליך. אמר להם לעבדיו, צאו וקפחו שוקיהם של אלו. מה עשו הבכורות, מיד יצאו ונטל כל אחד ואחד מהם חרב, והרגו אביו, שנאמר 'למכה מצרים בבכוריהם' (תהלים קל, י), למכה בכורי מצרים אין כתיב כאן, אלא למכה מצרים בבכוריהם.

^ג שהרי לפי הנראה, לא היה כאן נס, אלא מטבע וסדר העולם. שהבכורות היו יראים על חייהם, ולכן נלחמו עם אבותיהם שיוציאו ישראל, בכדי שלא ימותו במכת בכורות. [והענין שהאבות ופרעה לא הסכימו להוציא את ישראל, אינו נס מיוחד כאן, שהרי בכל המכות האחרונות הכביר הקב"ה את לב פרעה שלא ישלח את ישראל].

^ד כלומר דכל הענין שאנו עושים זכר למכות, אינו לזכרון ולשמחה לאיד לצרות שנפלו על מצרים. אלא כפי שמבואר בפסוקים כדי להכיר גדולתו של הקב"ה (שמות י, ט) "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'". ולכן במכות מצרים שהקב"ה התרה במצרים, וכולם הכירו שבא להם המכות בגלל שלא שמעו בקול ה', היה בכך לגלות כבוד שמים. אבל במה שהרגו הבכורים באבותיהם, לא היה בציווי מה' ואין זה נחשב במנין המכות, והיה נראה כפעולה טבעית, לכאורה אינו בכלל האמור.

^ה כלומר, דבשלמא אילו היה בזה תועלת ליציאת מצרים, כגון שלאחר שהרגו הבכורים באבותיהם נאותו המצרים לשלח את העם. היה תועלת בזכרון ענין זה, בזכרון כל הנסים בסדר השתלשלות יציאת מצרים. אבל מכיון שלמעשה המצרים הכבידו לבם ולא שלחו את ישראל, א"כ לא היה תועלת בענין זה ליציאת מצרים, ורק להצר למצרים, ומה צורך הענין בזכרון זה.

'היפלא מה' דבר' (נחשית יח, יד).

גם קושית המפרשים, דהוה ליה לקבוע ביום י' לחודש, שיהיה נקרא 'יום גדול', ולמה קבעוהו בשבת שקודם פסח.

אך באמת, הא דנקבע ביחוד במזמור הלל הגדול, "למכה מצרים בבכוריהם כי לעולם חסדו" כפי מדרשם, אף שזה לא נחשב במנין המכות, ולא הוזכרו שם שאר המכות".

'אדם תחתך' - להעביר הקטרוג לאומות העולם

הענין הוא, דכתיב¹ (ישעיה מג, ג-ד) "נתתי כפרך מצרים וגו' ואתן אדם תחתך ולאומים תחת נפשך". והיינו שכשיש קטרוג על ישראל חס ושלום, נותן ה' יתברך

❁ ❁ ❁ מקורות וביאורים ❁ ❁ ❁

¹ ובארו המפרשים "וכי שום דבר מופלא ומופרד ומכוסה ממני מלעשות כרצוני" (ש"י דג). "וי"א איננו דבר פלא בעיני השם לעשות כן" (רמב"ם). "הדברים הזרים נפלאו בעיני האנשים ונפלא ונכסה מהם איך יוכל להיות, אבל מה' לא יפלא דבר כי כל דבר יוכל לעשות בהנבראים ולהפך הטבע כשירצה כי לא יפלא ממנו דבר" (רד"ק).

² **הלבוש** (א"ר חג, ב) "ומה שתולים הנס בשבת ולא ביו"ד לחודש, איזה יום שיהיה, מפני שלא בא הנס אלא ע"י שמירת השבת, שמפני שידעו המצריים שהיו ישראל שומרים השבת במצרים כדאיתא במדרש (שמי"א, א, נח), היו מתמיהים שהיו מטפלין בבעל חי בשבת, וע"י כך שאלום, לכך קורין דווקא שבת הגדול". **ובפרישה** (ש"ס, ג) מוסיף על זה "ואני שמעתי, לפי שהיו יודעים שאסור לעשות קשר בשבת וראו אותם קושרים בכרעי מטתם לכך שאלו, כי לא ידעו שיש חילוק בין קשר של קיימא ובין קשר שאינו של קיימא, והשיבו כי מצות השם עליהם וכו'. וא"כ היה עיקר הנס בשביל השבת, לכך קורין דווקא שבת הגדול וק"ל". **הטו"ז** (ש"ס, ב) "רבים מקשים א"כ הו"ל לייחס 'הגדול' ל'י' בחדש אפי' בחול, ושמעתי מפי הרב מהר"ר משה חריף ז"ל דבאותו י' לחדש נעשה עוד נס שנבקע הירדן, וא"כ היו סבורים שהמעלה היא מחמת נס הירדן, לכן קראוהו שבת הגדול דיום עלייתן מהירדן לא היה בשבת והגדתי זה לפני מו"ח ז"ל וקלסידה" (וא"כ ה"ב הכ"ח הכ"ח נספח). **המג"א** "והקשו הו"ל לקבוע יום טוב ב' לחדש, אפילו חל בחול, כמו שאר המועדים. ואפשר מפני שקבעו בו תענית, שמתה בו מרים".

³ כלומר דחזונו מזה, דמה שהרגו הבכורים באבותיהם היה נס מיוחד להביא ליציאת מצרים, ואפילו יותר מהמכות...

⁴ לשון הפסוקים "כי אני ה' אלקיך קדוש ישראל מושיעך, נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתך. מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך, ואתן אדם תחתך ולאומים תחת נפשך".

⁵ 'ראה של"ה הק' (יולא, מוה"א אור חג) " ... מבואר בזה, שכל קטרוג עושה רושם, אף שאין הקדוש ברוך הוא משגיח בו עתה, מכל מקום רשומו ניכר. מה עושה הקדוש ברוך הוא, נותן לשטן איש אחר במקומו שיהיה כופר נפשו, בסוד 'ואתן אדם תחתך'".

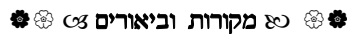
וז"ל הוה"ק (פ"א, ג) "ויאמר ה' אל השטן וגו', ויען השטן את ה' ויאמר משוט בארץ' ... כיון דאמר 'משוט בארץ' אשגח קודשא בריך הוא דבעי למהוי דלטורא עליהו דישאל, מיד 'ויאמר ה' אל השטן השמת לבך על עבדי איוב כי אין כמוהו בארץ', חמא שעתא למיהב ליה חולקא במה דיתעסק ויתפרש מנייהו דישאל. והא אוקמוה לרעיא דבעא למעבר עאניה בחד נהרא וכו' מיד אתעסק ביה ההוא שטן ולא קטרג עליהו דישאל, ... תא חזי, בשעתא דעאקו כד אתיהב חולקא חדא להאי סטר לאתעסקא ביה, אתפריש לבתר מכלא, כגוונא דא שעיר בר"ח, שעיר ביומא דכפורי, בגין דאתעסק ביה ושביק להו לישראל במלכיהון". (כיון שאמר השטן 'משוט בארץ', השגים הקדיש שרצה להשגן ולקטרג על ישראל, מיד 'ויאמר ה' וגו' השמת לבך על עבדי איוב וגו', ראה השגה ליתן לו [להשגן] חלקו במה שיתעסק, ויפרוש מישאל. והעמידו [חז"ל במדרש, משנן] לרועה שרצה להעביר לאנו בנהר [המדרש יובל להגן בהערות], מיד התעסק בו אותו השטן, ולא קטרג על ישראל. חזק וראה בשעה של זריח וזקא [עמ' דין] כאשר נחמס חלק אחד לנד ההוא להתעסק בו, מתפרש אח"כ מכלום, כגון שעיר ראש חודש, שעיר ביום הכיפורים, כדפי' שיתעסק בו, וישאר לישראל נמלכס [הקד"ה]).

וראה גם בזה"ק (פ"ג שד. ומע"ז זו"ה נלך פט:) "... אולו חברייא ... אדהו יתבי הא חויה רברבא אתי בתוקפא דשמא ואעבר קמיהו, א"ל רבי אלעזר, חויה חויה סטי לך מאורחך, דהא תב ההוא גברא ואתנחם על מה דעבד ולא יוסיף למעבד ההוא מלה. תוהו חברייא א"ר אבא מאי הוא, אמר לון שתוק. א"ר אלעזר, חויה חויה, לבתר דלחישו לך מן שמאי, אתנחם ההוא גברא ושוו ברעותיה, דלא יתיב ביה לעלמין, סטי לך מאורחך. קם חויה בקיומיה, ולא נטיל הכא והכא. תב כמלקדמין. א"ל חויה חויה, ידענא מה דאת בעי, תוב מאורחך דהא נכרי חייבא אתי, דעביד ביש לחד יודאי, והא הוא נאים שכיב במערתא דילך, זיל וקטליה. מיד אהדר ההוא חויה ודלג דלוגין קמיהו. (הלכו החברים ... עד שהיו יושבים, הרי נחש גדול בא בחזק השמש, ועבר לפניהם. אמר לו ר' אלעזר, נחש נחש נחש לך מדרךך, שהרי שז אותו אדם והתחרט על מה שעשה, ולא יוסף לעשות אותו דבר. תהי החברים, אמר ר' אבא מה זה. אמר להם [ר' אלעזר] שתוק, אמר ר' אלעזר, נחש נחש, לאחר שלחשו לך משמים, התחרט אותו אדם, ושם רצונו שלא ישוּב זה לעולם, נטה לך מדרךך. עמד הנחש על עמדו, ולא נטה ללכת ולכאן. [ואח"כ שו]ב כמקודם, אמר לו נחש נחש, ידע אני מה רצונך, שוב מדרךך, שהרי גוי רעע בא, שעשה רע ליהודי אחד, והרי הוא שוכב יסן כמערכתך, לך והרגו אותו. מיד חזר אותו נחש, ודלג דלוגים לפניהם). א"ר אלעזר אי לא הווינא הכא, כמה בישין הוה עביד האי חויה. דהא חד בר נש יודאי עבד עובדא

כופר תחתם מאומות העולם, ועל ידי זה מתבטל הקטרוג.

ואמר 'נתתי כפרך מצרים' לשון עבר, 'ואתן אדם תחתך', שדרשו" (נרכות סג:)
 "אל תיקרי אדם אלא אדום", והיינו שכן יהיה במלכות הרביעית גם כן.

'כפרך מצרים' - כאשר אין ישראל ראוי מצד מעשיהם, האומות כופר לישראל
 והיכן מצינו שניתנו המצרים לכופר? הוא מה שהכו הבכורות באבותיהם.^י
 ואמר על זה (ישעיה סג) "מאשר יקרת בעיני נכבדת, ואני אהבתיך", היינו" אף שיהיה
 קטרוג על ישראל "מה נשתנו אלו מאלו", כמו שקיטרג הס"מ ושר של מצרים כמו
 שאמרו במדרש רבה" (נשלם כא, ז) ובזוה"ק" (מנומה קע:), אך 'ואני אהבתיך' אהבה בלא

דחובא, ועד לא תב בתיובתא לחישו ליה להאי חויא לקטלא ליה. ואימלך ההוא בר נש בין כך ובין כך, ואתנחם מחוביה,
 ואמר דלא יתוב לעלמין להאי חטאה, ועל דא אשתויב מן דינא. (אמר ר"א, אי לא הייתי כאן, כמה רע היה עושה נחש זה. שהרי יהודי אחד עשה מעשה
 רע, ועל שלא שב לחשו לו לנחש זה להרגו. ואח"כ התחרט אותו אדם בנחשים, ושב מרעמו, ואמר של יסוב לעולם לזה החטא. ולכן נילל מהדין). וההוא חויא בישא לא
 הוה ציית, עד דיתנון ליה כופר בהדיה באתריה דההוא בר נש דאתחייב קטולא ותב. דכך אורחוי דחויא עילא ותתא, כיון
 דאתחייב ליה רשו לא תב עד דאשלים ההוא דינא בישא דאתחייב ליה רשו למעבד, או דיתנון ליה באתריה חייבא אחרא
 בכופרא, דהא בריקנייא לא יפוק, כיון דאתחייב ליה רשו. (ואותו נחש רע לא היה מליץ, עד שיטנו לו ספר נמקס אותו אדם שנחייב מיסה ושב. שכן
 דין הנחש העליון ומחטון, כיון שנחשו לו רשות, איט שב עד שמשלים אותו דין רע שנחשו לו רשות לעשות, או שיטנו לו נמקומו רשע אחר כסופר, שהרי איט חוזר ריקני כיון שיטנו
 לו רשות) ... דהא לית רחימו לקודשא בריך הוא בהדי בר נש בהאי עלמא אלא במאן דתב מחוביה ... אבל מה אעביד דהא
 יהבית רשו לחויא לנזקא, דא הוא עיטא 'ואתן אדם תחתך' מאי איהו 'אדם' דיהב קודשא בריך הוא תחותיה ההוא אדם
 דאתי מעמא אחרא, דההוא חויא מדיליה ייכול, דכתיב 'ואתן אדם' אל תקרי 'אדם' אלא 'אדום', 'ולאומים' דא הוא 'לאום
 מלאום יאמך' ודא זרעא דעשו, דיהיב תחות נפשיה (דאין אהבה להקדיש לאדם בעולם הזה אלא למי ששב מרעמו. אבל מה אעשה, שהרי נחשו רשות לנחש
 להיסקי. זה העלה 'ואתן אדם תחתך' מיכו 'אדם' שנתן הקדיש תחתיו. אדם שבא מעם אחר [אדום], שהנחש אוכל משלו, שכתוב 'ואתן אדם', אל תקרי אדם אלא אדום, 'ולאומים', זהו
 [עש, שכתוב בו] ולאום מלאום יאמך. וזהו זרע עשו שנתן תחת נפשו).

יא לשון הגמ' "רבי אלעזר על לבית הכסא, אתא ההוא רומאה דחקיה, קם רבי אלעזר ונפק. אתא דרקונא שמטיה
 לכרכשיה, קרי עליה רבי אלעזר 'ואתן אדם תחתך', אל תקרי 'אדם' אלא 'אדום'". (ומובא גם במדרשים, וראה עוד בהערה הבאה והקדומה).

יב היינו מלכות 'אדום', המלכות הרביעית שהראו לדניאל (דניאל ז, [ראה מנחמה מנומה ז, ועוד]). [וראה בתיקוני זוהר (כג, סה).]
 "... אם תב בתיובתא, תב ההוא כח לגביה דאיהי שכינתא עלאה. בההוא זמנא אתקיים ביה 'ואתן אדם תחתך' ולאומים
 תחת נפשך, מאי 'אדם' הא אוקמוהו אל תקרי 'אדם' אלא 'אדום', 'ולאומים', 'ולאום מלאום יאמך'. בההוא זמנא אומה
 דישראל יתקפון על אומה דעשו, בחילא דהאי כח...". (... אס שב נפשוה, חוזר אותו כח לגבי השכינה עילאה. באותו זמן מתקיים בו 'ואתן אדם תחתך'
 ולאומים תחת נפשך' מהו 'אדם', הא העמידו 'אל תקרי אדם אלא אדום', 'ולאומים' [ג"כ הכוונה לעש, דכתיב בו] 'ולאום מלאום יאמך'. באותו זמן, האומה הישראלית יתגברו על
 האומה של עש, כמקור כח זה) (וראה גם בהערה הקודמת).

יג ראה במקורות שיובאו לקמן (ריש אות ג).

יד המפרשים בפסוק פרשו כל א' לפי דרכו - 'נתתי כפרך מצרים, והם היו לך לפדיון. שבכוריהם מתו, ואתה בני בכורי
 נצלת' (רש"י. ומע"ז באלשיך ומנחמות). "נתתי כפרך מצרים, שמלכי מדי יעשו להם רעה" (ראב"ע). "כאשר בא חיל סנחריב ושם פניו
 לירושלם, שמע אל תרהקה מלך כוש לאמר יצא להלחם אתם, ושב לו ונלחם עם כוש וסבא ומצרים, ושב לו עם השבי
 ההוא להלחם בירושלם, ושם נגף האל מחנהו. ועתה אומר כי כוש וסבא ומצרים נתנם האל כופר לישראל, ונתנו ביד מלך
 אשור תחת ישראל" (רד"ק. ומע"ז במגלים). ורבינו מפרש לפי דרכו (ופי שמשמע מסוימת, שמהפסוק - לשון עבר - מורה ש'כפרך מצרים' היה בעבר, במלכים.
 ומאידך אין לפרשם על המכות, שכן המכות שנתנו למצרים היו המלכים ראוים לכן גנן מעשיהם, ופי' שהמכה בהם הקדיה, ואינו ענין לכופר לישראל. וכן הענין של הריגת הבכורים
 את אבותיהם, שלא בא צווי מאלה הקדיה, בא למצרים רק כ'כופר' לישראל).

טו ראה באלשיך שם "שאחר שתקדישו שמי, מלבד הצלתך אתן אחרים כפרתך תחתך כאשר במצרים, שעל ידי
 שקדשתם שמי בקשר הטלה בכרעי המטה, ואמור להם שלשוחטו הייתם עושים לשם ה', עם היות שהוא אלהיו והערתם
 למות נפשכם, כי הן יזבחו את תועבת מצרים ולא יסקלו, ועל ידי כן נתן ית' בכוריהם כפרת תחת ישראל", (אלה שהוא מסיים לפי
 דרכו שכוונה לנצחיות שמה, ולמצרים שזוהו צ"ס, ורצונו נטה מדך זה, כפי שהבאנו בהערה הקודמת).

טז כלומר דענין 'כופר' הוא כאשר האדם עצמו אכן ראוי לפורענות זו, ואעפ"כ מעבירין זאת לאחרים. וכפי שפירש"י
 ז"ל בישעיה שם 'נתתי כפרך מצרים - והם היו לך לפדיון ... והייתם חייבים כליה, כמו שנאמר (בשוקלל כ, ט) 'ואומר לשפוך
 חמתי עליהם בארץ מצרים'". (וכן פירש במנחת דוד שם, ועוד)

יז לשון זה אינו מובא בחז"ל אודות יציאת מצרים, אלא הוא לשון מושאל מבטוי המצוי בחז"ל (כגון שבת נה; מגילה טו; ועוד).

יח לשון המדרש "א"ר חמא ב"ר חנינא בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד סמאל המלאך לקטרג אותן, ור' חמא בר
 חנינא פירשה משום אביו משל לרועה שהיה מעביר צאנו בנהר בא זאב להתגרות בצאן, רועה שהיה בקי מה עשה נטל תיש

טעם. על דרך מה שנאמר^א (מלאכי ה, ז) "במה אהבתנו, הלוא אח עשו ליעקב וגו', ואוהב את יעקב", היינוי אף שעשו עושה כמעשה יעקב, או להיפך חלילה, מכל מקום

✻ ✻ ✻ מקורות וביאורים ✻ ✻ ✻

גדול ומסרו לו אמר יהא מתגשש בזה עד שנעבור את הנהר ואח"כ אני מביאו, כך בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד סמאל המלאך לקטרג אותן אמר לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע עד עכשיו היו אלו עובדים עבודה זרה ואתה קורע להם את הים מה עשה הקדוש ברוך הוא מסר לו איוב ... אמר לו הנו בידך, אמר הקדוש ברוך הוא עד שהוא מתעסק עם איוב ישראל עולים לים ויורדים ואח"כ אציל את איוב ...". וראה גם בילקוט שמעוני (פסלה ולי) "והמים להם חומה", שירד סמאל ואמר לפניו רבש"ע לא עברו ישראל עבודה זרה במצרים ואתה עושה להם נסים, והיה משמיע קולו לשר של ים ונתמלא עליהם חמה ובקש לטבען, מיד השיב לו הקדוש ברוך הוא שוטה שבעולם וכי לדעתם עבודה והלא לא עבדו אלא מתוך שעבוד ומתוך טרור דעת ואתה דן שוגג כמזיד ואונס כרצון, כיון ששמע שר של ים אותה חמה שנתמלא על ישראל החזירה על מצרים שנאמר 'וישובו המים' ששבו מישראל על מצרים.

^{יט} לשון הוזה"ק (קפ) "תנינן דקשין מזונותיו דבר נש קמי קודשא בריך הוא כקריעת ים סוף ... וכי קריעת ים סוף קשה קמיה והכתיב (נחם ה, ז) 'גוער בים ויבשהו', (עמוס ה, ט) 'הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ' והא כיון דסליק רעותא קמיה כלא קמיה כאין הוא חשיב ואת אמרת דקריעת ים סוף קשה קמיה, אלא בזמנא דישאל אעברו לגבי ימא ובעא קודשא בריך הוא למקרק לון ימא דסוף אתא רהב ההוא ממנא דעל מצרים ובעא דינא מקמי קודשא בריך הוא, אמר קמיה מאריה דעלמא אמאי את בעי למעבד דינא על מצרים ולמקרק ימא לישראל הא כלהו חייבין קמך וכל ארחך בדינא וקשוט, אלן פלחי ע"ז ואלן פלחי ע"ז, אלן בגלוי עריות ואלן בגלוי עריות, אלן אושדי דמין ואלן אושדי דמין, בהדיא שעתא הוה קשה קמיה למעבר על ארח דינא, ... והוה קשה קמיה למעבר על דינא ולמקרק לון ימא דסוף ואלמלא דאשגח קודשא בריך הוא בזכות אברהם ... כלהו אתאבירו בימא בגין דבכל ההוא ליליא בדינא הוה קודשא בריך הוא עליהו דישאל...".

(למדנו, שקשים מזונותיו של אדם לפני הקב"ה כקריעת ים סוף, וכי קריעת ים סוף קשה לפניו והרי כמו ... וכיון שעלה ר"ן לפניו, הכל לפני חשיב כ"ל, וזה אומר דקריעת ים סוף קשה לפניו. אלא בזמן שישראל עברו בים, וזה הקב"ה לקרע להם ים סוף, כל רהב שר של מצרים, ויבקש דין מלפני הקב"ה, אמר לפניו, רבנו העולם, מדוע אתה רוצה לעשות משפט במצרים ולקרוע הים לישראל, הלא כולם חייבים לפניו, וכל דרכך בדין ואמת. אלו עובדי עבודה זרה, ואלו עובדי ע"ז, אלו בגלוי עריות ואלו בגלוי עריות, אלו שופכי דמים ואלו שופכי דמים. נאומה שעה היה קשה לפניו לעבור על הדין. ... והיה קשה לפניו לעבור על הדין, ולקרוע להם ים סוף, ואלמלי שהשגיח הקב"ה בזכות אברהם ... כולם היו אובדים בים, משום שכל אדם הללו היה הקב"ה בדין קשה על ישראל).

^כ ראה בספר העיקרים (מאמר ג, פק ג) שהאריך בענין זה. ונעתיק מעט מדבריו בקיצור "כי האהבה תמצא בין האוהבים בשלשה סוגים. האחד היא אהבת השווי או הדמיון, והיא כאשר ישתו שני האוהבים בענין מה ... והסוג השני היא האהבה הטבעית, והיא ב' מינין, אם אהבת המוליד לולד לפי שהוא חלק ממנו, ואם אהבת האומן למלאכה אשר טרח והשתדל להמצאנה ... והסוג הג' היא האהבה היחסית והיא ג' מינים. הא' האהבה שבין המלך והעם או המנהיג והמונהגים ממנו. והמין הב' האהבה שבין האב והבן, כי זולת האהבה הטבעית ... תהיה ביניהם אהבה אחרת .. והמין הג' האהבה שבין האיש והאשה, ... ואהבת השם את האדם הוא מבואר שאי אפשר שתהיה מן הסוג הא' שהיא אהבת הדומים, ואבל כבר יחשב שתהיה מהסוג השני שהיא האהבה הטבעית... וכן ידמה הכתוב אהבת השם יתברך לישראל אל האהבה היחסית אשר בין הבעל לאשה, ... ולהורות שאהבת השם יתברך אל ישראל יותר מכל אומה ולשון אינה כאהבת ההדמות ולא כאהבה הטבעית אבל אהבה בחוריית נמשכת אל רצון האוהב בלבד בלי שום טעם, יכנה הכתוב אהבת השם יתברך אל ישראל בשם חשק, 'אשר חשק ה' בכם ויבחר בכם' (דברים י, יז), ושם חשק יאמר על הפלגת האהבה בלי טעם, כמו שאהבת האיש אשה מיוחדת מזולתה אף על פי שהיא נאה הימנה יקרא חשק להיותה בלי טעם ... וכן אהבת השם יתברך את ישראל היא כחשק בלי טעם. וכל ספר שיר השירים מיוסד על חקיו זה החשק אשר בין השם יתברך וכנסת ישראל כדוד החושק עם הרעיה החשוקה בלי שום טעם. ... כי כמו שמסגולת החושק כי המועט המושג אליו מחשוקו יותר נכבד וערב אצלו מהרבה מזולתו, כן השם יתברך מעט העבודה המגיע אליו מאומת ישראל יותר נחשב אצלו מהרבה מאומה אחרת או מכל האומות ... וכן נמצא הנביא מבאר זה, אמר 'אהבתי אתכם אמר ה', ואמרתם במה אהבתנו' (מלאכי ה, ז), .. ועל כן אמר 'הלוא אח עשו ליעקב נאם ה' ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי וגו'', רוצה לומר אף על פי שמצד דרך אהבת האב לבנים היה ראוי שאבחר בעשו כי הוא הבכור, ולא עשיתי כן אבל שנאתי ואשים את הריו שממה'. וכן נמצא גם כן כי יפליג הכתוב באהבת השם יתברך את ישראל כאב לבן, מכל צד שאפשר שתהיה האהבה ביניהם ...". (והאחרונים הלכו רבות בעקבות העיקרים בזה. וכן הם דברי רבינו. [אגב יזין, שהשגח משה [משא ד"ה וזמה יודע], חולק על העיקרים, ולדעתו לא יתכן אצל הקב"ה ענין אהבה ללא שום טעם ע"ש. אבל במקרא [משא ד"ה הנה העיקרים] חולק לגמרי בדרכו של העיקרים).

^{כא} לשון הפסוקים "אהבתי אתכם אמר ה', ואמרתם במה אהבתנו, הלוא אח עשו ליעקב נאם ה', ואהב את יעקב. ואת עשו שנאתי, ואשים את הריו שממה ...".

^{כב} לשון האלשיך (מלאכי טז) "...אך אתם ראו כי 'הלא אח עשו ליעקב', ולא בהיות האחוה נראית לכריות שהוא אחר הולדם, כי אם בהיות האחוה 'נאם ה'', כי ויאמר ה' לה שני גוים בבטןך, מאז 'ואוהב את יעקב', ואז עדיין לא חטא עשו ולא הלך בתורת ה' יעקב, ואיך אהבתי את יעקב מאז, אך אין זה כי אם שנפש יעקב עורנו במעי אמו קדושה היא חלק אלוק ממעל, מה שאין כן עשו כי חצונית היתה, ובוזה אהבתי אתכם, כי שוים אתם לי, כי חלק ה' תאמר נפשיכם". [וראה באמרי בינה (דודס למשח המושג) "ואם תאמרו ותשאלו במה אהבתנו. היתכן שיתעורר אהבה מלמעלה מבלי התעוררות פעולות. השיב ואמר הלא אח עשו ליעקב. היינו או שקאי על היותם בבטן אהב ד' ליעקב. או שאף כנראה ח"ו שאח עשו ליעקב, ומתנהגים באחוה, בכל זאת תדע שאני אוהב את יעקב כו'..."].

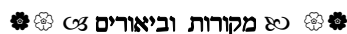
'ואוהב את יעקב' אהבה בלא טעם. ומטעם זה י' נתתי כפרך מצרים'.
ובמדרש (מדרש מהליס קלו, ו; פסיקתא רמתי יז) איתא "ששים ריבוא הרגו הבכורות
באבותיהם". המספר סוכם למספר בני ישראל – 'ששים ריבוא י'. מפני שזה היה לכופר
לישראל שלא יהיה קטרוג עליהם.

ומשום הכי נעשה נס זה על ידי הבכורות עצמן, שלא בציווי. דאם לא כן, היה
על גוף דבר זה קטרוג, 'מה נשתנו אלו מאלו'. ונתן ה' יתברך בלב הבכורות שיהרגו
אבותיהם מעצמן, מפני פחד מכת בכורות, ואז נעשו הם כופר לישראל.

לעתיד לבא - 'אדום תחתך' כופר לישראל

אדום שורש כל הקליפות – שרי כל האומות

[ב] וכן לעתיד^ב (ראה שמות רנ"ה יא, ג; מנחם ושלם, ד) בתיב "ואתן אדם תחתך",
אל תיקרי אדם אלא אדום" (נרכות סג; מיקוי זכר כג, ס). שהוא שורש כל קליפות
שבעים אומות^ב, והשר שלו הוא על כל שרי אומות העולם^ב. "ולאומים תחת נפשך",
לאומים היינו כל השבעים אומות^ב. שמקליפות עשול, מסתעף שבעים קליפות, שלושים
וחמש מימינא, ושלושים וחמש משמאלא, וזה שורש השבעים אומות^ב.

^ב כלומר ד'כפרך מצרים' היה נצרך במצב כזה, שהיו זקוקים לאהבת הקב"ה בלי טעם. [דאם היו ישראל ראויים
והגונים, ואהבת ה' להם היה להם מחמת מעשיהם, מוכן שפורקם והעונש למצרים היה בזכות. אולם מאחר שהיה אז מצב
של הקטרוג 'מה נשתנו אלו מאלו', ואהבת הקב"ה לישראל היה מבלי טעם, לכן היו זקוקין ל'כופר' כדי לדחות המקטרג].
וזהו הפירוש בפסוק שמבאר ענין 'כפרך מצרים', משום 'אנכי אהבתיך'.

^ב דהוא מספר יוצאי מצרים. (שמות יב, לו) 'ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף'.

^ב לשון המדרש "ושמתי פדות בין עמי", מלמד שהיו ישראל ראויין ללקות בזו המכה, ונתן הקדוש ברוך הוא פדיונם
המצרים. ואף לעתיד לבא הקדוש ברוך הוא מביא אומות העולם ומשליכן לתוך גיהנם תחת ישראל, שנאמר 'כי אני ה'
אלהיך קדוש ישראל מושיעך, נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתך'. לשון התנחומא "... אמר הקדוש ברוך הוא לישראל
בעולם הזה הפלתי שונאיכם, ולעתיד יאתן אדם תחתך".

^ב ראה במקורות שהובאו בהערות לעיל.

^ב ראה בשל"ה הק' " (פולחן מורה אור, כג-ד) "... עשו שהוא כולל כל הקליפות. והנה ראה בעיניך הגלות הזו נקרא על שם
אדום, אף על פי שיש מלכיות גדולות מלכות ישמעאל ועוד הרבה וכולם נכללים בשם גלות אדום. והרמב"ן האריך בזה
בפרשת בלק (נמדר כה, ו) "... ועוד. [ואף שבספרי המקובלים מבואר שיניקת ע' אומות הם חצים מימין - מישמעאל, וחצים
משמאל - מעשו (ראה הערות הנלוות). מ"מ מבואר (ראה מגלה עמוקות ריש ו'א) שכאשר עשו לקח את בת ישמעאל לאשה, איחד את
כוחות הקליפות מימין ומשמאל, והוא שורש כל הקליפות].

^ב היינו 'סמא"ל', שהוא שר של עשו (מנחם ושלם ח; זוסיק ושלם קט. ועוד). ראה בחסד לאברהם (מעין ג, נהר יב) המבאר שורש
האומות, "דע שהנפשות של אומות אדום וכל הנלוים עמה, נפשם ורוחם ונשמתם מעולם סמא"ל, ואומות ישמעאל וכל
הנלוים עמה כלם נפשם ורוחם ונשמתם מעולם 'רהב'. ודע כי השבעים שרים, כל אומה ואומה נפל לחלקו של שר אחד. וכל
השבעים שרים תחת רשות סמא"ל וסויעתו ...".

^ב בדברי חז"ל מפורש 'לאומים' על כללות האומות. [ראה כגון (פ"ג יז) אודות 'חסד לאמים חטאת'. או ירושלמי (ד"ה פ"א
ד"ג שיעם שמואל) אודות 'לאומים במישרים', ועוד].

^ל היינו דאף 'לאומים', מורה על קליפת עשו. [וכפי שהובא מזה"ק (ווסר מדש גלק פג; זוסר ח"ג סד; מיקוי זכר כג, ס). שהכוונה
לעשו שנאמר בו 'ולאום מלאום יאמץ'].

^ל ראה ספר הפליאה (ד"ה ואלה והנן שפשו) "וראה והבן שעשו נאחז ביצחק, ושרי האומות בעשו. ... וזה תדע שביום שינקום
מעשו ימלוך על כל הגוים, שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו ... כולם הם שבעים ומקיפים מבחוץ לפרוכת
להשליך להם פרנסה, ולצד הימין ל"ה נאחזים מאברהם ע"י ישמעאל, ול"ה נאחזים מיצחק ע"י עשו". ספר הקנה (ד"ה סד

האומות יכופר לישראל, שהם שורש הרע שבישראל
וכללי אומה ואומה, מכניסים הרע מקליפות שלהן גם בלב ישראל, ולכן יהיו
הם כופר לישראל. [כמוי שנתבאר במקום אחר¹] (ראש השנה, מאמר ט) בענין 'נוטל חלקו
וחלק חבירו בגיהנום' (מגיגה טו). וכמו שנאמר (ויקרא טז, כג) "ונשא השעיר את כל
עוונותם" – עוונות תם² (נחלשית רנה סה, טו).

מקורות וביאורים

טפחות ועמלות) "דע לך בני הקב"ה ... תקן סדרי המרכבות גדולה וגבורה" הם 'אברהם יצחק', ו'תפארת' 'גאון יעקב' באמצע, ...
וראה אברהם הוא החסד עומד... מצד ימין, ויצחק הוא הפחד סמוך לאברהם מצד השמאל, ושמעאל שורה אחרת ... וממנו
נאחזים ל"ה שרים והם חוץ מן החומה, ... ומצד השמאל אשר שם יצחק, ל"ה שרים הנאחזים מעשו, ועשו מיצחק ושרם הוא
סמאל³ ל...". מגלה עמוקות (י"א) " ... טמנו גאים פח לי השב גמול על גאים הם תרין סטירין אילין שמתגאים על כל שבעים
שרים של מעלה, כי ע"ב שרים הם מימין, רוכב ושמעאל על ל"ה שרים ימינים, ויניקתו מצד אברהם אשר עליו אמר 'לו
ישמעאל יחיה לפניך', על ל"ו שרים שלו. ומצד שמאל עומד עשו ויניקתו מצד יצחק אביו שאהב אותו יצחק, ורוכב על ל"ה
שרים שמאלים, וסימן⁴ (השם י) 'חלק לבם עתה יאשמו'...".

לב רבינו בא לבאר הענין שהאומות הם 'כופר' לישראל. שכן החסרונות והפגמים שיש אצל בני ישראל, מקורם מן
האומות, אשר גרמו ירידה לישראל. ולכן שורת הדין נותנת, שהם יקבלו עונשם.

לג כפי אשר פרשו המפרשים על הפסוק (דברים ט, ו) 'וירעו אותנו המצרים', היינו שבטומאתם השפיעו על ישראל להיות
רעים. [ראה כגון בשל"ה הק' (מסכת פסחים, מלה שמונה, קפט) "וירעו אותנו", קשה ליה להמגיד 'וירעו לנו' הוה ליה למימר. אלא
הפירוש הוא, עשו אותנו רעים וחטאים ללמוד ממעשיהם. כלי יקר (שמות א, ט) "כמו שפירשו המפרשים בפסוק וירעו אותנו
המצרים ויענונו, כי הוה ליה לומר 'וירעו לנו המצרים', אלא נקט אותנו לומר שהמצרים עשו אותנו רעים וחטאים לה' ועל
ידי זה ויענונו". ועוד. וכן מביא רבינו (י"א ט) "וכן היה בגלות מצרים שלבד השיעבוד בגופים כתיב 'וירעו אותנו המצרים'
שעשו אותנו רעים]. וכן מובא רבות בספרי חסידות [ראה בנועם אלימלך (נחלשית ד"ה וסאלס) "... דאיתא באברהם אבינו ע"ה
(נחלשית יב, יא) 'הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את'. ושמעתי דאיתא בספר, דמחמת שבא אברהם למצרים ששם היו
שטופים בזימה, ומחמת מחשבתם בהרהורי זנות, הכניסו גם כן הרהור בלבו לאשתו, ולכן אמר 'הנה נא ידעתי'. ושמעתי
באורך, אך תפסתי הקיצור". (ומקור שמונה זו הוא מהנעש-ט ז"ע - מונח נמשאות מן לקוטיס)]. ורבינו בספרי בכמה מקומות (ראה נחלשית
סאלס) מבאר בזה ענין הגמ' (נחלשית יא) "גלוי וידוע לפניך שרצונו לעשות רצונך, ומי מעכב, שאור שבעיסה ושעבוד מלכיות".
ששיעבוד מלכיות הם הגורמים ל'שאור שבעיסה', שהגויים מכניסים הרע שלהם לישראל.

לד רבינו מוסיף הסבר בסודם של דברים, שמחמת 'ערוב טוב ברע', נתערבו אצל ישראל ניצוצות מהסט"א ששורשם
באומות, ואצל האומות נתערבו ניצוצות הקדושה השייכים לישראל. וכאשר בא הדבר לידי בירור, נוטלים ישראל את
ניצוצות הקדושה השייכים להם, ומחזירים לאומות את חלקם. ולכן כאשר מעבירין את עוונות בני ישראל - ואת הפורענות
המגיע בגין כך - לאומות, אין זה אלא שמחזירין להם חלקם השייך להם.

לה לשון רבינו שם "וגם אפילו על אלו הפגמים שנאמר מפורש שאין להם תיקון ח"ו, עם כל זאת הרבה פדות והצלה
לפניו יתברך כמו שנאמר 'נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתך', ונאמר 'אתן אדם תחתך', ואמרו ז"ל 'אל תקרא אדם אלא
אדום'. והוא כמו שנאמר 'הלא אח עשו ליעקב וגו' ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי'. כי יעקב ועשו היו משורש אחד
בקדושה, כי הניצוץ הטוב שהיה בעשו ... היה באמת משורש קדושת יעקב, ומוזה היה החיות שלו ... וזכה יעקב ליטול מעשו
גם הניצוץ הקדוש שלו, כמו שאמרו 'זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן וחבירו נוטל גם חלקו בגיהנום'. ומה שקוראו חבירו
היינו שהם שייכים זה לזה מצד העירבוב דטוב ורע. וממילא גם המעט פסולת של יעקב יחולו על ראש עשו, כמו שדרשו על
הפסוק 'ונשא השעיר עליו את כל עוונותם' - עוונות תם. ... וענין יעקב ועשו היה הרשימה והשורש של כללות נפשות נגד
האומות העולם ... כי כמו כן נגד כל פרט נפש ישראל נמצא פרט כנגדו באומות העולם שיש לו ניצוץ משורש קדושתו
המחיה אותו. וכשנפש ישראל מייחל וחוסה בה' יתברך נפדה נפשו מכל מיני פגמים שלו ויחולו על ההיפך, כמו שנאמר
נתתי כפרך מצרים וגו', ויהיה ונשא השעיר עליו את כל עוונותם, שנתגלה שנפש ישראל בעומק לבו הוא קשור בקדושה,
בענין 'רצונו לעשות רצונך ומי מעכב, שאור שבעיסה ושיעבוד מלכיות' וממילא נחשב כל סיבת הפגמים עליהם".

לו לשון הגמ' "מאי דכתיב 'גם את זה לעמת זה עשה האלהים' (קהלס א, יד) ... ברא צדיקים, ברא רשעים, ברא גן עדן,
ברא גיהנום. כל אחד ואחד יש לו שני חלקים, אחד בגן עדן ואחד בגיהנום, וזה צדיק, נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, נתחייב
רשע, נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנום". ח"ל שער הגלגולים (הקדמה ס) "עוד דע, כי כל הנשמות ע"י חטאו של אדם
הראשון, נתערבו טוב ברע, ולכן לפעמים יהיה, שקצת טוב שבנפש הצדיק, נתערב ברשע וקצת רע של הרשע, נתערב בצדיק
... וזהו סוד צדיק נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, רשע נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנום" (ע"ש שאלה"ק, והעמקנו רק הנוגע לענינו). ראה
בשל"ה (תולדות, מורה אור) "יש סוד בדבר, יעקב ועשו היו תאומים, היה לשתי סבות, האחד שישאוב עשו זיהמת יעקב. והשני היא
שיזכה יעקב גם לנחלת עשו שהוא עולם הזה. עשו קבל מיעקב הרע ויעקב קיבל ממנו חלק הטוב שלו".

לי לשון המדרש "ויאמר יעקב אל רבקה אמו הן עשו אחי איש שער ... רבי לוי אמר משל לקוץ וקרח שהיו עומדין על

לעתיד לבא האומות יהרגו זה בזה

ואז לעתיד גם כן, יסבב ה' יתברך שיהרגו זה בזה, שיהיו הם כופר לישראל. וכן מה שנאמר (ישעיה מג, ג) 'כוש וסבא תחתיך', שיתגרו זה בזה.

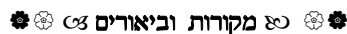
הריגת הבכורות את אבותיהם, הסיבה ליציאת מצרים נמצא^א מה שהרגו הבכורות מעצמן באבותיהם ששים ריבוא, היה עיקר הסיבה ליציאת מצרים.

יציאת מצרים ע"י מידת הגדולה

אף לעורר אהבה בלי טעם צריך אתערותא דלתתא

[ג] והענין מבואר בזוהר חדש^ב (נלק פט;; [זוהר ס"ג שד:]) "מאשר יקרת, יקר מיבעיא ליה וכו', מהו 'יקרת' מכלל דאיהו מגרמיה אתייקר וכו'". והיינו^א שצריך שיהיה התעוררות גם מצד האדם, ואז מתעורר מדת האהבה.

ואף ביציאת מצרים היה מעט התעוררות מצד ישראל, כמו שאמרו^ב (שמות רנב א, לו) שעשו תשובה הבינונים, וגם הרשעים הרהרו לעשות תשובה שאפילו אחד בחבירו

שפת הגורן, ועלה המוץ בקוץ ונסתבך בשערו, עלה המוץ בקרח ונתן ידו על ראשו והעבירו. כך עשו הרשע מתלכלך בעונות כל ימות השנה ואין לו במה יכפר, אבל יעקב מתלכלך בעונות כל ימות השנה ובא יום הכפורים ויש לו במה יכפר. ... רבי יצחק אמר ... 'ונשא השעיר עליו' זה עשו שנאמר 'הן עשו אחי איש שעיר', 'את כל עונותם' - עונות תם, שנאמר 'יעקב איש תם'."

לח לעתיד לבא עתידין האומות לערוך מלחמה זה בזה. [כמובא במדרש (בראשית רנב ק, מג, ד) "אמר רבי אלעזר בר אבינא אם ראית מלכיות מתגרות אלו באלו צפה לרגלו של משיח"]. ועתידין להרוג אלו את אלו. [ראה פרקי דר"א (סוף פכ"ט, ונדפוס המגויל מדפס גשיבוס מחמת המורה) "ועוד היה ר' ישמעאל אומר שלשה מלחמות של מהומה עתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים, ... אחת 'ביער בערב' - 'מפני חרב נטושה', ואחת בים - 'מפני קשת דרוכה' ואחת בכרך גדול של רומי, שהוא כבד משניהם ... שנאמר 'כי מפני כבוד מלחמה', ומשם בן דוד יצמח ויראה באבדן של אלו ואלו. ומשם יבא לארץ ישראל שנאמר 'מי זה בא מאדום'"]. ועוד מקורות רבים [ראה גם (ישעיה יט, ג. א) אשר לדעת הרבה מפרשים מדובר לעתיד לבא] "וסכסכתי מצרים במצרים, ונלחמו איש באחיו ואיש ברעהו, עיר בעיר ממלכה בממלכה".

לט רבינו חזון לבאר בזה, את מה שהקשה בראש המאמר, מה הענין לזכרון הריגת הבכורים את אבותיהם, שלא הוסיף ליציאת מצרים, ומדוע דוק ענין זה הוזכר ב'הלל הגדול'. אשר לפי דברי רבינו כאן, אדרבה דוק בזכות זה, שנהרגו ששים רבוא מהמצריים, ונעשו 'כופר' לישראל, נשתתק המקטרג, ויכלו ישראל לצאת ממצרים.

מ לשון הזוה"ק (מיימנת ר' אלעזר, הס בהמשך לסיפור המונח לעיל [אות א בהערות], אדות הנחש שגא להרוג אדם מישראל, ואחר שגא בהשוכה יתן לו להרוג גוי רשע במקומו). "פתח ר' אלעזר ואמר 'מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך ואתן אדם תחתיו ולאומים תחת נפשך', 'מאשר יקרת' - 'יקר' מבעי ליה, והכי אצטריך 'מאשר אתה יקר בעיני', מהו 'יקרת', מכלל דאיהו מגרמיה אתייקר, הכי הוא ודאי, דכל בר נש דאיהו בחיובא קמי קודשא בריך הוא בקדמיתא הוא מזולא ותועבה איהו קמי קודשא בריך הוא, ובתר דאימלך ותב מחוביה השתא איהו אתייקר מגרמיה, וקודשא בריך הוא קארי עליה ואמר 'מאשר יקרת בעיני נכבדת', את מגרמך 'יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך', דהא לית רחמימו לקודשא בריך הוא בהדי בר נש בהאי עלמא אלא במאן דתב מחוביה". (... 'מאשר יקרת', צריך לומר 'יקר', וכן צריך 'מאשר אתה יקר בעיני'. מהו לשון 'יקרת', שמשמעו שהוא מעטמו נתייקר. כן הוא וודאי, שכל אדם שהוא בחובה לפני הקב"ה, נחמילה הוא מזולא ותועבה הוא לפני הקב"ה. ואחר שנתחברט וסג מנעמו, עכשיו הוא מתייקר מעטמו. והקב"ה קורא עליו 'מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך', שאין אהבה לקב"ה לנני אדם בעולם הזה כמי לני שגא מנעמו...). (המשך הזוה"ק הוצא לעיל בסיפור היל בדרשם 'ואתן אדם תחתיו' על עשיו).

מא כלומר דאף דענין 'אנוכי אהבתיך' - אהבת הקב"ה לבני ישראל הוא בלי טעם, ואף כאשר אין ראויים מחמת מעשיהם וכו', מ"מ עדיין צריך איזה התעוררות מחמת מעשי האדם להתקרב להקב"ה.

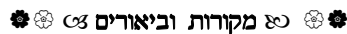
מב לשון המדרש "וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים ... רבנן אמרי, וירא אלהים שעשו תשובה הבינונים, וגם הרשעים הרהרו לעשות תשובה ... וידע אלהים, שאפילו אחד בחבירו לא היה יודע אלא הקדוש ברוך הוא לבדו, וזה מכון את לבו וזה מכון לבו ועושין תשובה, ואף על פי שעשו תשובה לא יצאו משם אלמלא זכות האבות, מפני שמדת הדין מקטרגת עליהן על העגל שהיו עתידין לעשות...".

לא ידע אלא הקדוש ברוך הוא לבדו וכו'. ואף¹ שהיה ההרהור תשובה רק מצד הלחץ והדחק², מכל מקום נתעורר אז מדת החסד והאהבה בלא טעם, 'ואנכי אהבתיך', ונעשו המצרים כפרם.

גדולה - מידת החסד, מידת 'אברהם אוהבי'

¹ה'ומדת החסד הוא מדת הגדולה³. שכן משבחין 'הגדול הגבור והנורא' (נוסח זרמא אבות, [ע"פ דברים י, יז; נחמיה ט, לז. ראה יומא סט:]). נגד מדת 'חסד גבורה תפארת'⁴ (מיקוני זהר ע, קנג), שהאבות מרכבה⁵ להם⁶.

וכן איתא במדרש (בראשית רבה נג, י) "ויעש אברהם משתה גדול" (בראשית כא, ט) - גדול עולמים היה שם⁷. והיינו שאז באברהם אבינו ע"ה, שנתברר במדת האהבה⁸

מג שאילו היה התשובה בשלמות, היו ישראל ראויים להגאל מצד מעשיהם, ולא היו נצרכים למידת 'ואנכי אהבתיך' - אהבה בלי טעם. וכן מפורש במדרש הנ"ל, שלמרות התשובה היה עדיין זקוקים לזכות אבות, [נחמת הקטרגו של חטא העגל. ואילו היה התשובה בשלמות, לא היה הקב"ה נמנע מלהושיעם מחמת חטא שלעתידי, שהרי הקב"ה דן את אדם רק לפי מעשיו של עכשיו, כמפורש בחז"ל (ר"ה טז: ועוד) "אמר רבי יצחק: אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, שנאמר 'כי שמע אלהים אל קול הנער כאשר הוא שם'"].

מד שכן מפורש בפסוקים (ג, כג-כה, לפני 'וידע אלוקים' שממנו נלמד אודות התשובה וכו') "ויהי בימים הרבים ההם, וימת מלך מצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויוצקו, ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה. וישמע אלהים את נאקתם, ויזכר אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב. וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים".

מה רבינו עובר כעת להסביר שענין 'אהבה' בלי טעם, שורשה ממידת ה'חסד' - מידת הגדולה⁹.

מו תיקוני זהר (כג, טז): "כגונא דא חסד אתקרי גדול ... י"ג מכילין דרחמי דאתמר בהון 'וברחמים גדולים אקבצך' גדולים ודאי מסטרא דחסד דאיהו הא"ל הגדול". זוהר (טו, ז): "א"ל בכל אתר חסד הוא, כמה דאת אמר (דברים י, יז) 'האל הגדול'. ועוד רבים (וראה גם בהערות הנלוות). ובפרדס רמונים (שער כג פ"ג) "גדולה נקרא החסד, והטעם נתבאר מן המפרשים וזה לשונם נקרא גדולה מפני כי כל הספירות והכחות כלם מתגדלים מזאת הספירה, ואפילו המקטרגים..."

מז לשון תיקוני זהר "האל הגדול חסד, הגבור גבורה, והנורא עמודא דאמצעיתא". (עמודא דאמצעיתא היינו 'תפארת' [רע"מ פנתם, רס. ועוד]). (וראה גם בהערות הנלוות).

מח במדרשים (בראשית רבה, וישלם פג, ו; לך י, ו) "ויעל מעליו אלהים, אמר ר"ל האבות הן הן המרכבה שנאמר (בראשית י, כג) 'ויעל אלהים מעל אברהם, ויעל מעליו אלהים' (ס"ג, לז, יג), 'והנה ה' נצב עליו' (ס"ג, כח, יג). "בוזה" (ואמנם רפג): "תאני ר' אבא כתיב (דברים י, טו) 'רק באבותיך חשק ה'", מכאן אמר רבי שמעון, אבהתא אינון רתיכא קדישא עלאה".

מט האבות הם מידות 'חסד גבורה תפארת' - (מיקוני זהר קד). "אברהם יצחק ויעקב, דרגא דילהון, חסד - כהנא רבא, גבורה - לוי, ישראל - עמודא דאמצעיתא". זוהר חדש (פ"ג פ"ה). "אברהם לא אתנסא בשמא דכתרא אלא במדת חסד, ויצחק במדת גבורה, ויעקב במדת תפארת". זוה"ק (פ"ה פ"ה). "בא אברהם ... זכה ונטל מדרתו שנאמר (מ"ב, ג, ט) 'תתן אמת ליעקב חסד לאברהם', בא יצחק ... זכה ונטל מדרתו שהיא מדת הגבורה דהיינו ה'פחד', דכתיב (בראשית לז, גג) 'וישב יעקב בפחד אביו יצחק', בא יעקב ... אמרו לו, הואיל ואברהם מלמעלה ויצחק למטה אתה תהיה באמצע ותכלול שלשתם, דכתיב 'תתן אמת ליעקב'".

והאבות הם מכוונים נגד 'הגדול הגבור והנורא' - ריקאנטי (פ"ג י, ח) "הגדול הגבור והנורא, רמו לשלשה אבות. הגדול רמו למדת החסד, הגבור למדת הגבורה, והנורא למדת הרחמים" ספר הקנה (ד"ה ענין ילאה המקום) "וזהו 'אלהי אברהם' הוא 'חסד', 'אלהי יצחק' הוא 'פחד', 'אלהי יעקב' הוא ה'ת'ת', ... ואחר כך ייחד כל אחד בשמו ואמר, 'האל הגדול הגבור והנורא', 'האל הגדול' - 'חסד הנקרא גדולה', 'הגבור' - הוא 'פחד הנקרא גבורה', והנורא הוא ת"ת". פרדס רמונים (שער כג פ"ג) "והאבות עצמם נקראים גדול גבור ונורא". [וכן בוזה"ק בכמה מקומות. כגון (פ"ג, ג) "הגדול דא אברהם". (טו, לז) "גבור דא יצחק". (יטו, עט) "והנורא דא יעקב". ועוד].

¹ ובארו מפרשי המדרש - "גדול עולמים - זה הקב"ה" (מתנות כהנים). "...וגדול הוא תואר על הקב"ה" (עין יוסף). "כי גם השכינה בא לכבודו, ולכן נקרא משתה גדול שהיה בה גדול העולם" (יפה מואר). ומדייק רבינו מהו זה שהקב"ה מכוונה כאן בתואר 'גדול' דייקא. וע"כ מפרש מפני שהשתלם אז אברהם אבינו - שהיה מרכבה לשכינה, במידת החסד - גדולה. לכן התכנה הקב"ה אז בכנוי זה.

והחסדי, נקרא ה' יתברך או 'גדול עולמים'.

וזה היה 'ביום הגמל את יצחק' (נראשית שס; ראה פסיקתא זוטרתא שס; מוס' שנת קל. ד"ה שס). דגדול מורה אצל ה' יתברך בלא שיעורי, למעלה מהשגת ותפיסת בני אדם (מחלים קמה, ג).¹¹ וזה נתברר אברהם אבינו ע"ה כשנולד יצחק ונימול לשמונה, ושלא מדעתו נעשה נימול, אז נקרא ה' יתברך בשם 'גדול עולמים'. ונקרא 'אברהם אוהבי' (ישעיה מא, ח), בלי טעם.

"וכן 'נתתי כפרך מצרים', שהוא מטעם 'ואני אהבתיך' – אהבה בלא טעם, רק מצד מדת החסד. ונקרא מטעם זה נס גדול, שהיה מצד הגדול."

❁ ❁ ❁ מקורות וביאורים ❁ ❁ ❁

¹¹ כמובא בפסוק (ישעיה מא, ח) "... אברהם אוהבי", ובגמ' (סוטה לא). "... ירא אלהים' האמור באברהם - מאהבה". ובזוה"ק (פקודי ינו): "מכאן שרי אברהם דאיהו ימינא דאקרי 'אהבה'". ועוד רבים.

¹² כמובא בפסוק (מכא, א, ב) "תתן אמת ליעקב, חסד לאברהם". ובמדרש (נראשית רנה ח"י שרה נח, ט) "רודף צדקה וחסד ... זה אברהם". (תנחומא יסן, ח"י שרה, ז) "עמד אברהם ודיבק במדת חסד". ובזוה"ק (רע"א מהימנא חלא רעו): "וה' ברך את אברהם בכל, וגדיל לה מכל מדות טבין, וגמיל לה חסד וסליק לה בגדולה, במדת חסד דאברהם". (ח"ג שג; וזהר חדש מולדות מר): "אברהם ידע ליה לקודשא בריך הוא מגו אספקלריא דיליה, דאיהי מדת הגדולה מדת החסד ימינא דמלכא, ועל דא אחיד בה ולא שביק לה לעלמין, ועביד טיבו עם כל בני עלמא, ואוקמוה דהא עובדי סליקו ליה". ועוד רבים.

'חסד' היינו 'אהבה' (ויגזירה - יראה) כמובא בתיקוני זוהר (הקדמה א) "דאורייתא ... מתרין דרגין אתייהיבת, מחסד וגבורה, דמתמן תרין פקודין אהבת חסד, ודחילו דגבורה דאיהי יראה, ... הא חסד גבורה ... איהי אהבה ויראה". ועוד רבים.

¹³ היינו ביום המילה וכמובא בפסיקתא זוטרתא "ביום הגמל. ביום ה"ג מל, לשמנה מל. כי שתי משתאות היו, אחד במילה ואחד בגמילה". וכן בתוס' "וכן אמרינן במדרש ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק ביום ה"ג מל את יצחק דהיינו ביום השמיני דמילה כמנין ה"ג, ר"ת". (נחום) מנין לפירא פק כט (ז"ל כח), אמנם שם מובא רק הסיוב לעשות הסעודה, ולא דרשם ה"ג מל.

¹⁴ ענין 'גדול' המופיע אצל הקב"ה, ע"כ הכוונה גדול עד בלי שיעור וגבול. (שאלו הסווה לגדול כשיעור מסוים, אין זה אלא גדול 'חסד', שכן אלו ימלא גדול יותר מזה, שזו נחשד שיעור זה כקטן הימנו. וכן 'גדול' עד בלי שיעור נחשד כגדול נאמנו). וכפי שמבאר רבינו במקומות שונים "דלשון גדול בתורה מורה בלא שיעור. דאם לא כן לא נקרא גדול שכנגד גדול ממנו הוא קטן" (נ"ק, ז) "וכן מורה לשון גדולות אצל ה' יתברך בלא שיעור, שאם בשיעור יש גדול הימנו, וה' יתברך אין סוף, רק גדול מה שהוא למעלה מתפיסה" (ג' נעומה, ח), ועוד. ובפרט אשר רבינו מדבר כאן ממידת 'גדול' - מידת 'חסד'. אשר מבואר בספרי המקובלים, שענינו השפעת חסדים מבלי גבול ושיעור. [מבוא שערין לרח"ו (שער א, ח"ב פ"ב) "... לפי שמדת החסד מתפשטת בלי גבול". הרמ"ע מפאנו (מאמר יומת אלם, הקדמה) "הקדמה לידיעת החכמה, מה בין 'חסד' ל'רחמים'. 'חסד' הוא חסד גמור שמתפשט בלי גבול...". ועוד].

¹⁵ לשון הפסוק "גדול ה' ... ולגדלתו אין חקר" [לשון האלשיך (סג) "גדול ה' ... וכל כך גדולתו רבה, בלתי בעלת תכלית, עד שאין חקר, שלא תושג על ידי חקירה כי אם על ידי האמנה פה אל פה"]. [במקומות אחרים (המובאים בהערה קדמה) מביא רבינו שזה ענין 'עתיקא' (ספריה 'נחרי'), שהוא למעלה מהשגה. אולם כפי הנראה אין זה כוונת רבינו כאן, המדבר ממידת ה'גדולה' - 'חסד'].

¹⁶ ביאור: אברהם אבינו היה ענינו לעבוד את הקב"ה במידת החסד-גדולה, וכנ"ל. והנה עבודת האדם, הוא לעולם בגבול ושיעור, וב'השגה' לעשות לפי השגת שכלו. ואמנם כאשר אמרינן שאברהם זכה להיות 'מרכבה לשכינה' במידת החסד, היינו שנאחזו במידת החסד-גדולה שנאמרה אצל הקב"ה, שהוא בלי שיעור ולמעלה מהשגה. וזה בא לידי בטוי במילת יצחק לשמונה, שהיא מצוה המתקיימת באדם מבלי דעתו והשגתו כלל, ובא להורות על כפיפות מוחלטת לבורא 'למעלה מטעם ודעת'. ואז זכה אברהם אבינו לשלימות במידתו, מבלי גבול והשגה. וזהו הכוונה שהקב"ה הופיע בשמחה שעשה אברהם ביום מילת יצחק, ומכונה 'גדול עולמים', להורות על השלימות במידת ה'גדולה'. ובעבור שלימות זו - למעלה מהטעם והשגה, מכונה 'אברהם אוהבי', אשר כמובא לעיל, ענין 'אהבה' כלפי הקב"ה הוא מבלי טעם.

¹⁷ כעת מסיק רבינו לאור הקדמות הנ"ל, שענין 'אהבה בלי טעם', הוא משלימות ממידת החסד-הגדולה, בלי גבול. הרי כאשר במצרים, שנתנו 'מצרים כפרך', משום ו'אנכי אהבתיך', אף שישראל לא היו ראויים, באהבה בלי טעם, היה זה ממידת ה'גדולה'. ולכן מובן מדוע מכונה הנס - 'נס גדול'.

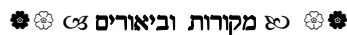
שבת הגדול', שבת לפני יציאת מצרים במידת החסד - גדולה

שבעת ימי הפסח, כנגד מידת החסד

[ד] והנהי' שבעת ימי פסח הם כנגד שבע מדות תחתוניות^נ, איך שנחשב. אם נחשב שני ימי הפסח לאחד^א. אך לכל הדעות, שבעה ימי הפסח הם כנגד שבע מדות שבחסד.

פסח - יציאת מצרים מצד מידת החסד, מדתו של אברהם

שעיקר יציאת מצרים היה מצד הגדולה והחסד^ב. וכן חג הפסח הוא כנגד אברהם אבינו ע"ה^ב. בין כשנחשב שבעה ימי המועדים כנגד שבעה רועים^ד (וזה מדע

^{יח} רבינו מוסיף כאן טעם נוסף מדוע מכונה השבת - 'שבת הגדולה', ובוה יתורץ מדוע קבעו הזכרון בשבת דייקא, ולא בעשור לחודש, כשאר מועדות. והוא משום שימי חג הפסח הם בהארת ותיקון מידת החסד. וכן יציאת מצרים היה במידת החסד - גדולה. וחג הפסח הוא נגד אברהם אבינו שמידתו מידת החסד - גדולה. ומכיון שכל ההארות של ימות החול, מושפעים מהשבת שלפניו, לכן בשבת זה הופיע השפעות ה'גדולה', ושפיר מכונה 'שבת הגדולה'. ולבסוף מסיק רבינו לשלב בין הטעמים, לבאר מדוע בעצם זכו ישראל ל'אנכי אהבתיך' - שיהיו מצרים כפריך' שיהרגו הבכורות את אבותיהם. והוא מפני שבשבת זה נתעורר מידת אהבה-חסד-גדולה, להשפיע ליציאת מצרים שעתיד להיות בימי השבוע.

¹⁸ היינו כנגד שבע מדות חג"ת נהי"ם (=חסד, גבורה, תפארת, נחם, הוד, יסוד, מלכות). [והם מכונים ו' תחתוניות, שכן העשר ספירות מתחלקות לג' אמות (נמר, חממה צינה), ו' מידות (היג')]. (בסדר ההארות והמקוים צו' ימי הפסח, ישנם חשבוניות שונים בדברי המקובלים, ראה בגון שער הכוונות פסוק דרוש, ת. פרש"ס ספירת העומר א, שהוא לפי מוסף לחממה. ועוד.) ורבינו מפרש זאת לפי הקדר שצבעת ימי הפסח - ומצ' ימי ספירת העומר, הם בתקוף ו' מידות, ואכמ"ל.

^ס כלומר דבכתבי האר"י הק' מובא ב' אופנים כיצד מתחלקים שבעת ימי הפסח לשבע המידות בחדר. יש מקומות שמובא הסדר מלמטה למעלה. (היינו יוס א' מלגות שחפז, יוס ב' יסוד שחפז וכו'), ויש שמובא הסדר מלמעלה למטה (יוס א' חפז שחפז, יוס ב' גבורה שחפז וכו'). וזהו שמוסיק רבינו, שבין כך ובין כך, הכל הוא בשבע המידות שבחדר.

[בשער הכוונות (פסא), דרוש י'. ומסס לפרי עץ חיים שער ספירת העומר פ"ב] "בענין ספירת העומר דע כי הנה עתה בגאולת מצרים ותפשטו הה' חסדים וה' גבורות שנעלמו למעלה בשרשם בדעת בזמן הגלות ועתה נתפשטו בגופא דועיר אנפין ... ונחזור לענינינו, כי ז' בחינות יש בהתפשטות החסדים, וכנגדם הם ז' שבעות, ואמנם היותם ז' שבעות ולא ז' ימים, הענין הוא כי כל בחינה מהם כלולה מן הז' עצמם, ... כי בספירת החסד דועיר אנפין, מתפשט בו החסד הא' מן הה' חסדים המתפשטים, ויש בו בחינת חסד גבורה ת"ת נה"י ומלכות ומתחלקות בו' ספירות תחתונות באופן זה: חסד שבחסד, וחסד שבגבורה, וחסד שבת"ת, וחסד שבנצח, וחסד שבהוד, וחסד שביסוד, וחסד שבמלכות... שבע הא' כולה בחסד הא'. יום א' נכנסת בחינת מלכות שבחסד הא' בתוך החסד ... יום שני, נדחית המלכות בגבורת זעיר אנפין, ונכנס בחינת היסוד שבחסד הא' בחסד דועיר אנפין. יום שלישי נדחית המלכות בת"ת, והיסוד בגבורה, ובחי' ההוד דחסד הא' נכנסת בחסד דועיר אנפין. ... והרי כי בשבעה ימי השבוע הא' לא נתפשט רק החסד הא' בלבד ונתפשט בשבע הספירות כולם."

ומאידך בשער הכוונות (פסא, דרוש יא. ומשם לפני עץ חיים שער ספירת העומר פ"ה) "עוד יש כונה אחרת בענין ספירת העומר. צריך שתכוין להשפיע מן המ"ט יומין דכורין, אל מ"ט יומין נוקבין, וכיון שהכונה היא להשפיע במלכות, א"כ צריך להשפיע ממעלה למטה, מחסד עד מלכות, ולהוריד השפע מעילא מדכורא לתתא אל נוקבא. ולכן בשבוע הא' יכוין להשפיע מחסד שזכר אל חסד נוקבא... גם יכוין דרך פרט בו' ימי השבוע. כי בשבוע א' שהיא כנגד החסד יכוין **בליל ראשון להשפיע מחסד שבחסד** הזכר אל חסד שבחסד הנוקבא. **בליל שני מגבורת החסד** שזכר אל גבורת שבחסד הנוקבא וכן עד ליל ז' יכוין להשפיע ממלכות דחסד של הזכר אל מלכות דחסד דנוקבא..."

סא כלומר דכל חשבונות הנ"ל מתחילות מיום שני של פסח, יום ראשון של ספירת העומר. [אבל בלילה הראשון של פסח מאירין **כל ההארות** שלא כפי הסדר, ואח"כ מסתלקין וחוזרין להכנס בסדרן כנ"ל (ראה פרי עץ חיים שער חג המזות פ"א; שער ספירת העומר פ"ב ועוד)]. ולכן מחשיב רבינו את שני ימים הראשונים של פסח כאחד.

^{סב} לשון הזוהר"ק (רע"א מסימנא טלא רפג) "**בפסח איהי שכינתא יד הגדולה' מסטרא דחסד**, בראש השנה איהי יד החזקה' מסטרא דגבורה, במתן תורה יד רמה' מסטרא דעמודא דאמצעיתא". זוהר חדש (ח"ב נח) "ת"ח אלין מועדי ה' אולין על תיקונא דגופא דמלכא קדישא ואלין אינון, **פסח דרועא ימינא דמלכא, ודא חסד**, ובגינה איתמר ימיו מקרבת".

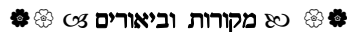
סג זוה"ק (ח"א רסא): "חגא דפטירא (= חג המלות) לקבל אברהם, דאתי מחסד".

^{סד} לשון זוה"ח "תא חזי, שבעה יומין עילאין ברא קב"ה בעלמא ועלייהו שתיל ובני עלמין ... ולקביל אינון שבעה יומין עילאין ברא בארעא שבעה זכאי קשוט, לקיימא לון ולאנהרא לון, כל חד וחד לקביל יומיה, ושתיל להו כל חד וחד בדרא

מולדות מד:), בין בחשבון שלושה רגלים נגד שלושה אבות^{סח} (רע"א מהימנא פנחס רמ:;; טור אור"ח מ"ז), תמיד פסח כנגד אברהם אבינו ע"ה.

וכן לאברהם אבינו ע"ה, שמדתו מדת אהבה, כמו שנאמר (ישעיה מא, ח) 'זרע אברהם אוהבי', והוא מרכבה למדת החסד והגדולה^{סי}, נאמר לו במחזה גלות מצרים (נרש"ט טו, יד) 'ואחר כך יצאו ברכוש גדול'.

מידת הגדולה שביציאת מצרים מתעורר ב'שבת הגדול' שלפניה ושבתי, 'ברכתו מכל הימים, וקדשתו מכל הזמנים'. היינו שבשבת נכללו קדושת המועדים הבאים בימי המעשה שאחריו^{סז}. ולכן^{סח} בעשור לחודש, שאירע אז בשבת,

דאיתחזי ליה, ואינון אבהן דעלמא, אברהם יצחק ויעקב ויוסף ומשה ואהרן ודוד". (גא וראה, שבעה ימים עילאים נראה הקב"ה בעולם, ועליוס שכל ונה העולם, ולעומת אותם שבעה ימים עילאים נרא נאך שבעה ימים אמת, להעמידם ולהאזין, כל אחד כנגד יומו, ושכל להם כל אחד דדורו הנראה לו, והם אבות העולם, אברהם וכו'). ובהמשך, לאחר שביאר ענין שבעת המידות (אברהם - חסד; יצחק - גבורה; יעקב - תפלות; יוסף - כל', דיק יסוד עולם; משה ואהרן - נגה והוד; דוד - מלכות, כנסת ישראל, מורה שבעים) עיי"ש באריכות. ומסיק (שם מה:): "תא חזי לקביל אינון שבעה זכאין פקיד קב"ה באורייתא לקרא קרבן מוסף בשבע זמנן בשתא ... בשבתא לקבל 'צדיק יסוד עולם' דאקרי 'כל' ואקרי 'שבת' ... ובירוש ירחא, לקבל 'כנסת ישראל' דאתקריאת 'סיהרא'. ובט"ו יומא לירחא קדמא, לקביל אברהם אבוהון, דאחיד במדת החסד ואקרי ראשון. ובעצרת דבחדש הג', דאתייהיב ביה אורייתא בשבעה קולות, לקביל יעקב דאיהו תליתאי לאבהן, ואחיד ב'קול קול יעקב'. ובראש השנה לקביל יצחק דאתיליד ביה, ואנן מדכרינן ביה עקדת יצחק, ואיהו יומא דדינא לקבל מדת הדין דאחיד בה. ביום הכפורים לקביל משה, דקביל קב"ה ביה צלותיה, וחס על ישראל ואהדר ליה לוחי אורייתא. בחג הסוכות לקביל אהרן, דבזכותיה הוו אולין שבעה ענינן דחפן על ישראל כסוכות, ובגין כך אינון עבדין סוכה". (גא וראה, כנגד אותם שבעה ימים, ציווה הקב"ה במורה להקריב קרבן מוסף בשבע פעמים בשנה. בשבת כנגד 'צדיק יסוד עולם', שנקרא 'כל' ונקרא 'שבת' [=יוסף]. ובראש חודש, כנגד 'כנסת ישראל', דנקראת 'ירח' [=מלכות בית דוד מכונה ירח, ראה פסיקתא רבתי טו; רש"י ר"ה כה; זוה"ק האלוני רפ. ועוד]. ובמשה עשר לחודש הראשון [=פסח], כנגד אברהם אבינו, שאחז במדת החסד, ונקרא 'ראשון'. ובעצרת שבתות השליש, שנימנה בו מורה בשבעה קולות, כנגד יעקב שהוא שלישי לאבות, ואחז ב'קול קול יעקב'. ובראש השנה כנגד יצחק, שגולד בו, ואנו מוכרינן בו עקדת יצחק, והוא יום הדין, כנגד מידת הדין שאחזה בו. ביום הכיפורים כנגד משה, שקיבל הקב"ה בו תפלתו, וחס על ישראל והחזיר לו לחיות המורה. בחג הסוכות כנגד אהרן, שזכו בו היו הולכים שבעה הענינים שחפפו על ישראל כסוכות, ובעצרת זה הם עושין סוכה).

סה לשון הוזה"ק "פקודא תריסר, איהי אתקריאת חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות מסטרא דג' אבהן". לשון הטור "ושמעתי מאחי הרב יהודה ... שהמועדים נתקנו כנגד אבות, פסח כנגד אברהם דכתיב (נרש"ט יב, ו) 'לוישי ועשי עוגות', ופסח היה. שבועות כנגד יצחק, שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק (פרד"א ז). סוכות כנגד יעקב דכתיב (נרש"ט יג, ו) 'ולמקנהו עשה סוכות'.

סו כפי שהובא במקורות לעיל אות ג.

סז כלומר דיציאת מצרים היתה במידת הגדולה - ברכוש גדול. (וראה בדברי רמב"ם שגלים א, [נמהדרותיו אות יב, ובהערות שם], שהביא, שבעת ימים מנחם, הוליו בני ישראל - ברש"י שנטל עמם - יטולות הקדושה מידת החסד, שנפלו בשבירה במנחם, ולכן היה יציאת מנחם במידת האהבה, עיי"ש. וימין שזה כוונת רמב"ם בדיוק 'אחרי יאז ברכוש גדול, היינו צניעות של מידת הגדולה' - חסד, אהבה).

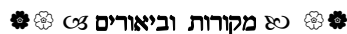
סח יסוד זה מובא רבות בספרי החסידות, שבכל שבת מושפעים כל ההשפעות שיבואו בשבוע שלאחריו. ומבוסס על דברי הוזה"ק (ימיו פת). "כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין, ... דההוא יומא מתברכאן מיניה כל שיתא יומין עלאין, וכל חד וחד יהיב מזוניה לתתא, כל חד ביומו, מההיא ברכה דמתברכאן ביומא שביעאה" (כל הפרסות שלמעלה ולמטה תלוים ביום השביעי. שום הוא - ממנו מתברכים כל ששת ימים עליונים. וכל אחד ואחד נותן מזונו למטה, כל אחד ביומו, מברכה היא שהם מתברכין ביום השביעי). [ואם כי דברי הוזה"ק היה ניתן לפרשם באופן כללי, על שבתות וימות החול, הרי בספרי תלמידי בעש"ט מובא שכן הוא בכל שבוע ושבוע, שכל ההשפעות של שבוע זה, מקורם בשבת שלפניו (ראה בנדריו של שנת (ח"א שוש"א, עקף ג על ג. ו. צניאור זוה"ק הי"ג) "פירוש שהניח הברכה של ששת ימי המעשה ביום השביעי להיות מתברכין מיניה כל הששת ימים.... ובכל שבת חוזר חלילה לינתן בו קיום של כל הששת ימים להחיות ולברך עולמים באור הקדושה אשר מאיר בו"].

עוד הוסיפו בספרי החסידות (ראה בהערה הנאה), שכן הם הדברים גם לגבי השפעות והארות המועדים הבאים בימי השבוע, שהם נובעים בהברכה של השבת הקודם להם. וזהו שרבינו מדיין מנוסח הברכה, 'וברכתו מכל הימים' - היינו הברכות וההשפעות של ימות החול סתמא, מקורם מברכת השבת. ואף 'קדשתו מכל הזמנים' - שאף קדושת הזמנים, מקורם מקדושת השבת. [ראה בדברי רבינו (דברים, יג) "כבר אמרנו שבכל שבת נכלל כל הקדושות שבאים בתוך ימי המעשה שאחריו, וכמו שאומרים 'קדשתו מכל הזמנים', דשבת כולל כל קדושת הזמנים. וכמו שמובא בזה"ק 'כל ברכאן וכו' ביומא שביעאה תליין', דשבת כולל כל הברכות וכל הקדושות ... וכל מה שיש בתוך ימי המעשה ברכה וקדושה, מקבל מיום השבת שקודם לו". (שנת הגדול, ה) "דבשבת איתא ברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים. והיינו דשבת כולל כל ברכאן משבעה ימים והם מתברכין מיניה כמו שמובא בזה"ק. וכן שבת כולל כל הקדושות של החגים וזמנים. וקדושת החגים בא על ידי הקדושה דקביעא וקיימא מה' יתברך לשבת, דבשבת נזכר בתורה לשון קדושה 'ויקדש אותו' ומכאן קדושת השבת מה' יתברך יכולים ישראל להכניס קדושה למועדים, וזה שאומרים 'קדשתו מכל הזמנים'].

שאחריו היה חג הפסח, נתעורר אז מדת הגדולה. ונעשה הנם גדול, שהרגו הבכורות באבותיהם ששים ריבוא, ו'נתתי כפרך מצרים', אף"י שהיו מוקפים מכל צד מקליפות מצרים" (מדרש מהלס קו, ד; קיד, ו), רק מטעם 'ואני אהבתיך'.

'כוש וסבא תחתיך' - תיקון הברית

[ה] והנה כתיב שם (ישעיה מג, ג) 'כוש וסבא תחתיך', ולא נזכר בשום מקום שנעשו כוש וסבא כופר לישראל"י, וגם לא נזכר שנשתעבדו בישראל"י. ואם קאי לעתיד"י, למה נזכרו הם ביחוד, ולא שאר אומות העולם המפורסמים, ולמה לא נכללו בכלל 'ולאומים תחת נפשך'.

ט טעם זה, ל'שבת הגדול', (מפני האלת פסח שמופיע בשבת שלפניו), מופיע רבות בספרי החסידות. כגון באוהב ישראל (ליקוטים, השמטה לשנת הגדול) "טעם לקריאת שם שבת הגדול. הקדמונים בקשו טעם לזה. זה בכה וזה בכה. ונפלאתי מאוד על בקשת הטעמים. ונאמר כי בעת גאולת מצרים התחילו מוחין דגדלות להאיר בהעולמות והם חיות העליון. וכל שבת ושבת איז מתנוצץ האור העליון ממוחין דגדלות להעולמות. וכל ימי השבוע מקבלין שפע עילאה משבת קודש...". באר מים חיים (נצנים, ד"ה ומה יצא) "הנה כתבנו במקום אחר (פירושו של שבת ח"א שורש ה, ענף ה, ע"ה) פירוש הגון על המבואר בשולחן ערוך ח"ל 'שבת שלפני הפסח קורין שבת הגדול מפני הנס שנעשה בו'. ורבים ראו ותמהו שהיה ליה ליחס הגדולה ליו"ד בחודש אף אם חל בחול ... וביארנו שם על פי המבואר בזה"ק ... כל ברכאין דלעילא ותתא ביומא דשביעאה תליין ... והנך רואה מזה שכל הברכות והטובות והחסד שנעשה בכל ימי השבוע לכללות העולם או לאדם פרטי הכל נעשה ונתמשך בשבת קודש שלפניו, שאז נתברך המעין ממקור מים החיים בטובה זו או בברכה זו וכדומה ומשם נמשך למטה בשבת ימי המעשה ביום הראוי לאותה טובה והברכה ... אשר על כן הנה הטובה הגדולה והנס שנעשה ביציאת מצרים באחד מימי השבוע, הנה ודאי כבר נמשך ונעשה הנס הזה בשמי השמים במקור בשבת קודש שלפניו ... ועל כן שבת שלפני הפסח קורין שבת הגדול מפני הנס שנעשה בו, כלומר הנס של יציאת מצרים כבר נעשה בו בשבת הזו, שהוא כללות הברכה מכל ששת הימים ומניה מתברכין כל שיתא יומין. ועל כן קורין אותו 'שבת הגדול', שהוא מורה על הגדולה והנס, על דרך הכתוב (שמות יד, ב) וירא ישראל את היד הגדולה וגו'".

י רבינו מחזק את דבריו הנ"ל (אות ב) שבמצרים לא היו ראויים להגאל מצד מעשיהם (נענע"ת מה נשתנו אלו מאלו). שכן מובא בחז"ל שישראל היו אחודים ומוקפים במצרים, כאחדים עמם ממש ...

יא לשון המדרש "ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים, אמר ר' אבא בר כהנא בשם רבותינו כעובר שהוא נתון במעי הבהמה, וכשם שהרועה נותן ידו ושומטה ממעיה, כך עשה הקדוש ברוך הוא לישראל ממצרים להוציאם, שנאמר לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי (דברים ד, ז)". "אמר ר' אחא בשם ר' יונתן מהו 'גוי מקרב גוי' (דברים ז, ז), כאדם שהוא שומט את העובר מתוך מעי הבהמה בזמנו, כך הוציא הקדוש ברוך הוא את ישראל ממצרים ... אמר ר' אבין בשם ר' סימון מהו מקרב גוי, שהיו מובלעים בתוך מעיהם". (וכ"ס נחמל"ח נגלה, ו, ועוד).

ופרשו בספרי חסידות הכוונה, שהיו ישראל אחודים ודבוקים בקליפות מצרים. [ראה כגון אגרא דכלה (נלק ד"ה ומלת הש"י) "...דהיינו שהיו נתונים בהם ומשוקעים בטומאת מצרים כעובר הנתון ברחם אמו כמ"ש גוי מקרב גוי...". וכן מביא רבינו בכמה מקומות (וי"ט ט) "וכן היה בגלות מצרים שלבד השיעבוד בגופים כתיב 'וירעו אותנו המצרים שעשו אותנו רעים', וכמו שדרשו על פסוק 'גוי מקרב גוי' שהיו כעובר בבטן אמו, והיו מוקפים ומשוקעים כל כך בקליפת מצרים". (שמות ב, ב) "... דנעשו למראית העין ככל הגוים, ועל כן נאמר 'גוי מקרב גוי', כעובר במעי אמו, שזוהמת מצרים היתה מקפתם' ועובר ירך אמו", ועוד].

יב ראה ברד"ק (שם, ומע"י נחמל"ח דוד ועוד) "כאשר בא חיל סנחריב ושם פניו לירושלם שמע אל תרהקה מלך כוש לאמר יצא להלחם אתם, ושב לו, ונלחם עם כוש וסבא ומצרים, ושב לו עם השבי ההוא להלחם בירושלם, ושם נגף האל מחנהו, ועתה אומר כי כוש וסבא ומצרים נתנם האל כופר לישראל, ונתנו ביד מלך אשור תחת ישראל". (אמנם מראה רבינו לא יחל ליה נפיש זה, שהי נפשוקים [מלכ"ס ב' יט, ט; ישעיה לו, ט] נזכר רק 'מרהקה מלך כוש', ולא נזכר 'סבא' כלל. [אמנם יצוין נפשוקי ישעיה >מה, יד< מוזכר 'סבא'יס', ולדעת הרד"ק שם ושאר מפרשים ע"פ סדר עולם הוא הכוונה לסיפור דין. ומראה רבינו נקט נפיש הפשוט שם כשאר מפרשים >כגון המלכ"ס והאלעזר, שפרשוהו לעתיד לבא, ע"י<]).

יג ומדוע א"ב מגיע להם להיות כופר ולהענש במקום ישראל. (ולמה"ן רבינו יחל, שעיין האומות שנעשים כופר הוא נגלל שהם משפיעים מטומאתם על ישראל, ואין בני כוש משפיעים מטומאת פגם הברית).

יד היינו שהרד"ק (ועוד מפרשים) מביא פירוש נוסף, דהנבואה קאי על לעתיד לבא נע"פ פסוקי דניאל (דניאל יא, מ-מג) "ישלח ידו בארצות, וארץ מצרים לא תהיה לפליטה. ומשל במכמני הזהב והכסף ובכל חמדות מצרים, ולבים וכשים במצעדיו", עיי"ש]. ואך כאן לא הוזכר בפסוק רק 'כושיים', ולא 'סבא'. וע"כ תמה רבינו מדוע נבואה כאן הוזכרה בייחוד.

שורש הגליות - תיקון הברית

אך שורש כל הגלות הוא לתיקון פגם הברית^ה, שזה היה שורש פגם מהנחש^ה.
וכן היה גלות מצרים^ה, שנקרא^ה (נלאשית מז, ט; יז) 'ערות הארץ', כדי שיתקנו פגם זה.
והיה זה^ה מצד ישראל שהיו גדורים מן הערוה, כמו שאמרו במדרש^ה (שיר השירים
כג, ד, כה) "שרה ירדה למצרים וגדרה עצמה מן הערוה, ונגדרו כל הנשים בזכותה. יוסף

מקורות וביאורים

^ה כמובא בכתבי האר"י הק'. ונעתיק מעט משער הפסוקים (פרשת שמות). "ענין גלות מצרים, צריכים אנו לבאר במקום הזה, כבר נתבאר בפרשת ראיה (שער המלות) במצות זכירת יציאת מצרים, סיבת הגלות שגלו ישראל בין האומות מה עניינם. ואמרנו, כי אדה"ר היה כולל כל הנשמות, והיה כולל כל העולמות. וכשחטא, נפלו ממנו כל הנשמות ההם לתוך הקליפות, הנחלקות לשבעים אומות, וצריכים ישראל לגלות שם בכל אומה ואומה, ללקט שושני הנשמות הקדושות, שנתפזרו תוך הקוצים ההם. גם נתבאר שם ענין גלות מצרים, כי אז רוב הנשמות ההם, או כולם, שם היו מעורבות בין הקליפות, הנקראים מצרים... ונבאר עניינם בקצור, הנה נתבאר לעיל ... שהיו ניצוצות קרי של נשמות קדושות, שהוליד אדה"ר בק"ל שנים הראשונים (ראה ענין ט:), הנקראים 'נגעי בני אדם', ר"ל, אדם הראשון. וע"י ענוג שהיה מתענג בהוצאתם ... נתהפכו ונעשו נגעים, תמורת ענוגים ... נמצא, כי כל אותם השדין ורוחין, שנבראו באותם ק"ל שנה שפירש אדם מחוה כנודע, כלם נשמות עליונות קדושות מבחי' הדעת, ונתערבו בקליפות, וצריכות גלגולים רבים לצרפם וללבנם, עד תום חלאתם מהם, ע"י גלגולים רבים ... וזהו סוד פסוק (מנצח, ד, לה) או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי. וארז"ל, עם מקרב גוי לא נאמר, אלא גוי מקרב גוי, והבן זה מאד, כי היו ממש בתוך קרבם של הקליפות, והיו גוים כמותם, ונצטרפו ונתלבנו ונלקחו מקרב הגוים ההם ממש".

^ו כלומר, דענין פגם הברית המיוחס לאדם הראשון בק"ל שנים (כ"ל נהפך קודמת מענין ט:), מקורו מחטא אדם הראשון בעץ הדעת, ומוזהמת הנחש שהטיל אז בחוה (ראה שם קמ:). ראה בזה"ק (נלאשית נה, [עיי"ש כל ענין וזהם הנחש]) "... רבי שמעון אמר מאה ותלתין שנים אתפרש אדם מאתתיה, וכל אינון מאה ותלתין שנים הוה אוליד רוחין ושדין בעלמא, בגין ההוא חילא דוזהמא דהוה שאיב ביה (בגלל כוח הוזהמא ששלב מחוה, כאשר כל עליה לאחר שהנחש הטיל בה וזהמא), כיון דחסיל מניה ההוא וזהמא, תב וקני דאעדי לאנתתיה ואוליד בר, כדין כתיב ויולד בדמותו כצלמו", ואכמ"ל. (והארכנו בהנחת המקורות לה נלאש חודש שנת, מאמר א', במהדורותיו אום א עיי"ש).

^ז כלומר דלכך היה הביורור לפגם האמור בגלות 'מצרים' דייקא (כ"ל). שכן מצרים הוא מקום התגברות תאוות העריות ופגם הברית, ומתוך מקום זה דייקא היו ישראל צריכים לברר הניצוצות ולתקן חלקם בחטא אדם הראשון. [ראה שער המצות (ראה) "טעם זכירת יציאת מצרים מכל שאר הגליות ... כי ארץ מצרים טמאה מכל ארצות חו", ונקראת ערות הארץ. ושכינה גלתה עמהם במצרים ... נודע מה שנתבאר אצלינו בטעם שכינה בגלות מה עניינו כי הנה הסיבה היא שע"י חטא אדה"ר עירב טוב ברע וכל הנשמות של קדושה נפלו לתוך הקליפות ... וצריכין ישראל לגלות בין כלם כדי ללקט הנשמות שנפלו...". מגלה עמוקות (ויגש) "ולפי שארץ מצרים ערות הארץ, ויוסף סוד ברית, לכן גלו לשם".]

^ח ודרשו חז"ל (קטלם כה, א, ד) "אדם יש לו ערוה והארץ יש לה ערוה, שנאמר 'לראות את ערות הארץ באתם'. והכוונה לעניינם שמצרים היה מקום שטוף בזימה, ופרוץ בתאוות רעות. וכפי שמובא בפסוקים וחז"ל. נכגון בפרשת עריות (ויקרא יג, ג) "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו ...". ודרשו חז"ל (פסלה, ט, ט, ג) "מנין שלא היתה אומה באומות שהתעו בו מעשיהם יותר מן המצריים תלמוד לומר כמעשה ארץ מצרים לא תעשו". וכן בפסוק (ישקאל כג, ט) "... אשר בשר חמורים בשרם חזמת סוסים זרמתם". וראה של"ה הק' (ואלה, פסוק אור, יא) "... שרי האומות ההשפעות ממוח שלהם הם מסטרא דערוה, ושר של מצרים הוא הראשון, ואומה שלו למטה המצריים שטופי זימה, 'זרמת סוסים זרמתם'. כי הנחש וכחה עריות הם, ומצרים ערות הארץ היא".

^ט כלומר דהתיקון והביורור לניצוצות הקדושה הנזכרים הוא ע"י עבודת בני ישראל במעשי המצוות. נכמובא בשער המצות (כ"ל) "... ואותם הנשמות אין כח בהם לצאת משם אלא בכח מצות ותפלות ישראל, והם מבררין אותם מתוך הקליפה ומוציאים אותם משם". ובמצרים היה תיקון זה, ע"י שהתגברו ישראל על טומאת הקליפות הסובבים אותם - שהיו שטופי זימה וכנ"ל - וישראל גדרו עצמם מן העריות.

^פ לשון המדרש "רבי הונא בשם בר קפרא אמר, בזכות ארבעה דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שינו את שמם, ולא שינו את לשונם, ולא אמרו לשון הרע, ולא נמצא בהן אחד פרוץ בערוה ... ולא נמצא אחד מהן פרוץ בערוה, שנאמר (ויקרא כד) ויצא בן אשה ישראלית ויקוב בן האשה הישראלית, להודיע שבחן של ישראל, שלא נמצא בהם אלא זו ופירסמה הכתוב. אמר ר' אבא בר כהנא שרה ירדה למצרים וגדרה עצמה מן הערוה, וכל הנשים נגדרו בזכותה. יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה, ונגדרו כל הזכרים בזכותו. רבי פנחס בשם ר' חייא כדאי היתה גדירת ערוה עצמה שבזכותה נגאלו ישראל ממצרים, מה טעם גן נעול אחותי כלה, מה כתיב בתריה שלחך פרדס רמונים".

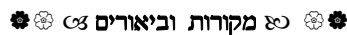
ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה, ונגדרו כל הזכרים בזכותו".

ואף שהיה קליפת מצרים מקפת אותם מכל צד^{פא}. כמו שנאמר (דברים ד', לד) 'גוי מקרב גוי' – "אלו ואלו מגדלי בלוריות וכו'", כמו שאמרו בויקרא רבה^{פב} (נג, ז), מכל מקום היו גדרים מן הערוה. משום הכי נתעורר 'נתתי כפרך מצרים'.

כוש וסבא – שורש קליפת קלקול הברית

וזכר אחר כך^{פג} 'כוש וסבא תחתיד'. דכוש הוא שורש קליפת קלקול הברית, כמו שאמרו^{פד} (סנהדרין קמ:), שחם שימש בתיבה, וזה היה אז פגם הברית, שהוזהרו על זה אז. וחם לקה בעורו^{פה}, כדאיתא במדרש^{פו} (נחלת פנחס לז, ז) "יצא חם מפוחם". וכמו שבש"ס הקדושה בבכורות (שמות יג, ז; נמזזר ט, יז), כן זה לעומת זה באומות העולם עיקר הוזהמא בבכורות^{פי}. וכוש בכורו של חם (נחלת י, ו), וסבא בכורו של כוש (שם, ז), והם שורש זוהמת הקליפה מזה.

ולכן נזכר^{פז} 'כוש וסבא תחתיד', שיתן ה' יתברך בלבם שיתגרו זה בזה, ועל ידי זה יהיו כופר לישראל. ואחר כך^{פח} נאמר 'ואתן אדם תחתיד', 'אל תיקרי אדם אלא

פא ראה במקורות והערות לעיל (סוף אות ז).

פב לשון המדרש "רבי אליעזר פתר קרא בגאולת מצרים, מה שושנה זו כשהיא נתונה בין החוחים היא קשה על בעלה ללוקטה, כך היתה גאולתן של ישראל קשה לפני הקדוש ברוך הוא ליגאל. הדא הוא דכתיב, 'או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי וגו'', אלו ואלו ערלים, אלו מגדלי בלורית ואלו מגדלי בלורית, אלו לובשי כלאים ואלו לובשי כלאים, א"כ לא היתה נותנת מדת הדין לישראל שיגאלו ממצרים לעולם..."

פג כלומר, כיון דגלות מצרים הוא לתיקון פגם הברית, הרי בגאולת מצרים הוא תיקון לפגם זה. ולכן בשעה ש'כפרך מצרים', היו 'כוש וסבא' - האומות שמורות על פגם הברית - 'תחתיד'.

פד לשון הגמ' " ...מלך דנאסרו, דכתיב 'ובאת אל התבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך', וכתיב 'צא מן התבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך', ואמר רבי יוחנן, מיכן אמרו שנאסרו בתשמיש המטה. תנו רבנן, שלשה שמשו בתיבה, וכולם לקו... חם לקה בעורו (ש"ס מנחם כוש' - רש"י)".

פה רבינו מביא בספרו כמה פעמים, שענין יופי הגוף, מורה על טהרה וקדושה. [ראה (ש"ס קדוש מאמר ו) " ...דעיקר היופי דגוף אינו אלא במקום שלימות היראה שהוא גדר ערוה, וכמו שאמרו בנדרים (כ:): 'מכל מקום בניך יפיפי' ביותר וכו' עיי"ש. ויוסף הצדיק הגדול מערוה ... הוא אדם היחידי שנכתב עליו בתורה שהיה יפה תואר ויפה מראה. ור' יוחנן דאשתייר משפירי ירושלים כמו שאמרו (ג"מ פד) היה מזרעא דיוסף ...]. וכוש, היפך היופי, מורה על פגם במידה זו. (ראה נחלת חודש שנת, מאמר א, נחלת חודש אות ז' מה שזיינו בזה).

פי לשון המדרש "אמר רבי חייא בר אבא חם וכלב שימשו בתיבה, לפיכך יצא חם מפוחם, וכלב מפורסם בתשמישו, א"ר לוי, לא' שקבע מוניטין שלו בתוך אהלו של מלך, אמר המלך גזור אני שיתפחמו פניו ויפסל מטבעו, כך חם וכלב שימשו בתיבה, לפיכך יצא חם מפוחם, וכלב מפורסם בתשמישו".

פז במהר"ל (נחלות השם פכ"ט) אודות ישראל הנקראים 'בני בכורי' - "קרא ישראל בנו בכורו, רצה לומר כמו שהבכור נקרא ראשית כי הוא ראשית אוננו שהוא התחלת הראות כחו של אדם שנגלה בו כחו, כי הבן הוא כחו של אב, כך ישראל הם התחלת גלוי כחו של הקדוש ברוך הוא בעולם הזה" (שם פ"ז) אודות מכת בכורות "כי הבכור נקרא ראשית, והראשית במה שהוא ראשית הדבר הוא שקול נגד הכל כי הראשית הוא התחלה אל הכל ומאחר שהוא התחלה אל הכל נחשב כמו הכל".

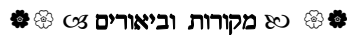
פח רבינו חזון כאן לבאר קושיתו שהזכיר לעיל, שביאר הפסוק אודות 'כוש וסבא' דקאי לעתיד לבוא, והקשה מדוע הזכירו אומות אלו בייחוד יותר משאר אומות. ע"כ מפרש רבינו, דכיון דשורש כל הגליות הוא תיקון חטא אדם הראשון, שהיה מפגם הברית וכו"ל. הרי ע"כ שביציאה מן הגלות לגאולה צריך לתקן פגם זה. ולכן לפני 'ואתן אדם תחתיד', שמורה על הכנעת כוחו של 'אדום', שהוא שורש כל הקליפות, צריך בתחילה לתקן פגם הברית, שהוא ע"י 'כוש וסבא תחתיד'. וזה יהיה ע"י שיהיו כופר נפש לישראל, ע"י שיהרגו זה את זה כנ"ל. (שם בגלל שם הכינוי מנומחם אל כלל ישראל, וכו').

פט כלומר כך יהיה סדר התיקון השלם. בתחילה תיקון פגם הברית - ע"י שהאומות ששורשם מפגם זה יהיו כופר

אדום, שהוא שורש כל קליפת השבעים אומות. ואחר כך 'ולאומים תחת נפשך', כל האומות בפרט, וכאמור.

ביד חזקה - מכת בכורות, ובזרוע נטויה - 'למכה מצרים בבכוריהם'

[ו] וזה שדרש המגיד (הגדה של פסח, פס' 'ויזילאנו') "'ביד חזקה' - זה ה'קָרָר'". ובודאי אין הכוונה על מכת דָּבָר שהיה בבחמות, שבמכה זו לא יצאו עוד ממצרים, ובקרא כתיב (דברים ו, כא) "ויזילאנו ה' ממצרים ביד חזקה וגו'". ועל כרחק הכוונה על מכת בכורות, שעל ידה יצאו ממצרים. ומייתי ראיה^צ מקרא (שמות ט, ג) ד'הנה יד ה' הויה במקנך, ששייך לשון יד ה' על מכת דבר. וכן יד החזקה, היינו מכת בכורות. ודרש "ובזרוע נטויה" - זו החרב וכו', ולא מצינו שום מכת חרב במצרים. והכוונה על חרב הבכורות באבותיהם (אזכרה סדר ההגדה; שצלי הלקט, סדר פסח ס' ריח; ועוד)^צ. וכאמור שזה היה הסיבה ליציאת מצרים. דבלא זה היה הקטרוג, 'מה נשתנו אלו

לישראל. ואח"כ יהיה הכנעת 'אדום', שהוא שורש כל קליפות האומות. ולאחר שהוכנע שורשם יהיה מפלה לכל האומות באופן פרטי.

^צ רבינו מוסיף כעת לחזק דבריו דלעיל, דהנש של הריגת הבכורים את אבותיהם הוא הגורם ליציאת מצרים. ומביא ראיה מדרשת בעל ההגדה, על ויזילאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה, שהכוונה לנש זה, שגרם ל'ויזילאנו ה' ממצרים'.

^{צא} ראה בארחות חיים (פירוש ההגדה), שהרגיש ופירש באופן דומה "ביד חזקה זו הדבר - פירוש, לא ר"ל מדְבָר הבהמות בלבד, אך על דְבָר האדם. שאין לך מכה בכל המכות שאין מכת הדבר צפה בה, שנאמר (שמות ו, ט) 'הנה אנכי נוגף את כל גבולך', רק המות הזה' (שם י, יז), 'כל מגפותי' (שם ט, יד), והוציאנו בלשון יד' בכתוב, 'הנה יד ה' הויה'". (כלומר יד חזקה, אין הכוונה לדבר הבהמות אלא ל'דבר אדם'. והלאה מהפסוק, הוא רק ד'יד' הכוונה לדבר. ואם יד' זה דבר דעהמות, הרי יד חזקה' הוא דבר גאון. [אלא שהארחות חיים פרשו על דבר גאון שהיה בכל מכה ומכה. ורענו מפרשו על מניפת מכת בכורות, אשר חז"ל דרשוהו על לשון יד החזקה, כשהערה הנאה]. (המדרש שמיאל הארחות חיים, שהיה דבר בכל מכה ומכה הוא בשמות דבר [ג].) אמנם פשוט מפרשי המדרש פרשו שהדבר דעהמות היה צמוד עם כל המכות, אלא הארחות חיים דייק מהפסוקים, רק המוות, וכיוצא שמדובר על מות לאדם, ודוק).

^{צב} וכן דרשו חז"ל בספרי (סוף דברים, ס' שט) "ולכל היד החזקה, זו מכת בכורות". וברמב"ן על התורה (סוף דברים) הביא מספרי "ולכל היד החזקה, זו מכת בכורות, שנאמר בו (שמות ו, א) כי ביד חזקה ישלחם".

^{צג} כלומר שהראיה מפסוקי 'דבר' שהיו בבחמות (=יד ה' היה במקנך), אינו לפרש מהו יד חזקה, שהרי בפסוק זה לא הוזכר כלל יד חזקה. אלא רק להוכיח ש'דבר' ומגיפה נקרא יד'. וא"כ יד חזקה' היינו מכת 'דבר ומגיפה' באופן חזק וחמור, והיינו מכת בכורות.

וראה בפירוש הריטב"א על הגדה של פסח שהעיר בסגנון דומה (אלא שהגדה ענמה מפרש דהכוונה למכת דבר), וז"ל "ביד חזקה זו הדבר, כלומר שנעשית ביד חזקה, שהיא יד ה'. לפי שהיה בה (היינו יד ה') הדבר, אמר כן. ולא בכל החזק ממש, כי לא הראה הקב"ה החזק רק בדבר השלם, הוא מכת בכורות, וכדאמרין בספרי, 'ולכל היד החזקה - זו מכת בכורות, שנאמר ביד חזקה יגרשם מארצו'. ולפיכך לא נאמר בדבר הזה (במכת דבר הבהמות), אלא 'הנה יד ה' הויה' (ולא יד-חזקה)".

^{צד} לשון האבודרהם "בזרוע נטויה זו החרב של מכות בכורות שנאמר (פסלים קל, י) 'למכה מצרים בבכוריהם' מדקאמר בבכוריהם, מלמד שקמו הבכורות על המצרים להרגם כדי שיוציאו את ישראל מתוכם בליל מכת בכורות". וכן הוא בפירוש המיוחס לרשב"ם על הגדה של פסח "ובזרוע נטויה זו החרב, שהרגו הבכורות אביהם בחרב, כמו שכתוב 'למכה מצרים בבכוריהם'". ובשבלי הלקט (סדר פסח ס' ריח) "ועוד כתב בשם מורי הרב ר' מאיר נר"ו טעם אחר, וכי איזו מכת חרב מצינו במצרים, אלא זה מה שדרשו [רבותינו ז"ל] בפסיקתא דויהי בחצי הלילה, בשעה שאמר משה ומת כל בכור נתכנסו כל הבכורות אצל אבותיהם, אמרו להן בגין דאמר משה ומת כל בכור, וכל מה דאמר משה על הלין עמא אתא עליהון, אלא איתון וניפק אילין עיברייא מבינן, ואי לא [איננון] מיתין. אמר, עשרה בנים לאחד ממנו ימותון, וחד מנכון לא יקום על אילין עברייא. אמרין כל סמא דמילתא ניזיל גבי פרעה, דהוא בכור, דילמא הוא חייס על נפשיה, ונפיק עילין עברייא מבינן. הלכו אצל פרעה, אמרו לו, בגין דאמר משה ומת כל בכור וכל מה דאמר משה על הלין עמא אתא עליהון, אלא קום אפיק אילין עברייא מבינן, ואי לא הלין עמא מיתין, אמר קומו צאו וקפחו את שוקיהם של אלו, אנא אמרתי או נפשי או נפשיהון דאילון עברייא, ואתון אמרין הכדין, מיד יצאו הבכורות והרגו באבותיהן ששים ריבוא, והי' למכה מצרים בבכוריהם, במצרים אין כתיב כאן, אלא בבכוריהם שבכורות הרגו בהם, וזו היא מכת חרב שהיתה במצרים". וכן פירש בארחות חיים (ח"א פירוש ההגדה אות נח).

מאלו, רק על ידי החרב שהרגו ששים ריבוא ממצרים, כנפשות מספר בני ישראל, היו הם כופר נפש ישראל.

ואחרי זה^צ במכת בכורות, נתבררו ישראל שקשורים בשורש 'בני בכורי ישראל'^{צו} (שמות ז, כג), יצאו ממצרים על ידי הדָּבָר, שהוא מכת בכורות, וכאמור.

❁ ❁ ❁ מקורות וביאורים ❁ ❁ ❁

^צה כלומר, שכשם ש'יוציאנו ה' ... בזרוע נטויה', שהכוונה להריגת הבכורים את אבותיהם, הלא אין הכוונה שנס זה גרם ליציאת מצרים בפועל. שהרי למרות הכל, האבות לא נענו לבכורים ולא הוציאו את ישראל. וע"כ שהכוונה 'יוציאנו', שהנס זה גרם תיקון למעלה, שיהיו ישראל ראויים ליציאת מצרים, ע"י שהמצרים היו 'כופר לישראל' וכנ"ל. הרי הוא הדין ב'יוציאנו ה' ביד חזקה', שפרשנו לעיל על מכת בכורות, ג"כ אין הכוונה לגרם היציאה בפועל שהיה על ידי מכת בכורות, אלא על תיקון למעלה שגרם ליציאת מצרים. ובזה מפרש רבינו כוונת הדברים.

^{צו} הנה הענין, ש'בני בכורי ישראל' נתברר ע"י מכת בכורות מפורש בפסוקים (שמות ז, כג - כד) ואמרת אל פרעה, כה אמר ה', בני בכורי ישראל. ואמר אליך שלח את בני ויעבדני, ותמאן לשלחו, הנה אנכי הרג את בנך בכרך". נוכן ביאר רבינו (רי"ם פמ"ח א) "ובמכת בכורות אז נתבררו ישראל שהם נקראים בנים למקום ובכורים כמו שנאמר 'כה אמר ה' בני בכורי ישראל, שלח את בני וגו' הנה אנכי הורג את בנך בכרך".

ובביאור הענין מביא רבינו בספריו פעמים רבות. כגון (פ"ב, ט) "והנה מכת בכורות היה כנגד ראשית דקליפה, שהוא כנגד כתר עליון. שאז נתבררו ישראל שנקראו בני בכורי ישראל שקשורים בראשית המחשבה בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית". (פדיון סג, א) "כמו שאמרנו כמה פעמים דעשר מכות נגד עשר ספירות מתתא לעילא כמו שמובא בזה"ק (פ"ג טז). ומכת בכורות נגד כתר עליון. והיה 'נגוף למצרים ורפוא לישראל'. שיצאו ישראל מראשית דקליפה, ונתבררו שקשורים בראשית דקדושה, 'בני בכורי ישראל'".